

DİYANET AİLE DERĐİSİ'NİN AİLE BİREYLERİNİN DİN EĞİTİMİNE VE HUZURUNA KATKISI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION ON THE "DİYANET AİLE" MAGAZINE IN TERMS OF ITS CONTRIBUTION TO RELIGIOUS EDUCATION AND PEACE OF FAMILY MEMBERS

Geliř Tarihi: 18.02.2021 Kabul Tarihi: 01.03.2022

✉ SALİH AYBEY

DOÇ.DR.

BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

orcid.org/0000-0002-8361-5793

salihaybey@beun.edu.tr

ÖZ

Yaygın eğitimde etkin şekilde kullanılan süreli yayınlar ve süreli yayınlar içerisinde özellikle dergi, eğitimin önemli bir aracıdır. Süreli yayınlar, toplumun geniş ve farklı kitlelerine aynı anda hitap edebilmesi ve hedef kitle üzerinde etkili ve uzun soluklu olması nedeniyle yaygın eğitimde oldukça önem taşımaktadır. Dinî bilgilerin geniş kitlelere aktarılmasında ise dinî süreli yayınlar yaygın din eğitiminde etkili bir rol oynamaktadır. Ülkemizde yaygın din eğitimi resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmekte ve kurum bunu çeşitli vasıtalarla yerine getirmektedir. Bu vasıtalarından biri de süreli yayın olarak dergidir. Bu çalışmada yaklaşık on yıldan beri yayın hayatına devam eden "*Diyaret Aile Dergisi*", aile bireylerinin din eğitimine ve huzuruna katkısı açısından değerlendirilecektir. Bu itibarla 2013-2020 yılları arasında yayımlanan Diyanet Aile Dergileri içerik analizi ve tarama yöntemiyle incelenmiştir. Sonuç olarak derginin içeriğinin büyük çoğunluğunun aile bireylerinin din eğitimine, huzur ve mutluluğuna yönelik yazılardan oluştuğu, muhatap kitle için eğitici bir özellik taşıdığı, yazılara din bilimleri çerçevesinden yaklaşılarak okuyuculara aktarıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kitle İletişim Araçları, Süreli Yayın, Dergi, *Diyaret Aile Dergisi*, Din Eğitimi.

ABSTRACT

Periodicals used effectively in non-formal education and among periodicals, especially magazines, are an important tool of education. Periodicals are very important in non-formal education, as they can appeal to large and different audiences of the society at the same time and are effective and long-lasting on the target audience. Religious periodicals play an effective role in non-formal religious education in the transmission of religious knowledge to large masses. In our country, non-formal religious education is officially carried out by the Presidency of Religious Affairs and the institution fulfills this through various means. One of these means is the magazine as a periodical. In this study, the "*Diyaret Aile*" magazine, which has been published for about ten years, will be evaluated in terms of its contribution to the religious education and peace of family members. In this respect, the "Diyaret Aile" magazines published between 2013-2020 were examined by content analysis and scanning method. As a result, it was seen that the content of the magazine, consists primarily of articles contributing to the religious education of family members and the peace and happiness of family members. At the same time, has an educational characteristic for the target masses and is conveyed to the readers by approaching from the framework of religious sciences.

Keywords: Mass Media, Periodicals, Magazine, Diyanet Aile Magazine, Religious Education.

SUMMARY

Education, both formal and informal, is critical for transmitting societal ideals to future generations and generating value measurements. Mass media, which is a critical component of non-formal education, is very effective in resolving social issues, meeting societal demands, and acquiring knowledge and skills that are not available via formal education. In this regard, the mass media plays an important role in helping individuals acquire the necessary knowledge, skills, and behaviors, as well as in learning basic rights and responsibilities.

There are several forms of mass media, the most prominent of which are radio, television, the internet, newspapers, and magazines. Newspapers and magazines referred to as periodicals are particularly significant among them. Periodicals, which play a vital role in a nation's intellectual and artistic life, also play an essential role in education. Periodicals, particularly magazines, that are successfully utilized in non-formal education are one of the primary instruments of non-formal education. Because periodicals play an active role in non-formal education because they can reach large audiences, appeal to different audiences at the same time, are effective and long lasting on the target audience, and can be published regularly. Religious periodicals have a key role in the transmission and acceptance of religious knowledge among wide segments of the population in order to educate the public about religious concerns via non-formal religious education.

In our country, non-formal religious education is officially carried out by the Presidency of Religious Affairs. One of the activities carried out by the Presidency in this context is broadcasting services. As a matter of fact, the Presidency of Religious Affairs has meticulously focused on publishing services since its establishment and has published many scientific and resource works, including religious and moral books, periodicals and digital publications for children, young people and adults. These broadcasting activities also have an important place in the religious services carried out.

Some studies have been carried out on the religious periodicals of the Presidency of Religious Affairs. However, there is no study on the Diyanet Aile Magazine, which has been in publication for about ten years. Therefore, the studies of the magazine, which aims to provide a religious education activity for all family members and to fill family homes with peace, should be evaluated. For this purpose, Diyanet Aile Magazines

published between 2013-2020 were examined. The research, which was created by content analysis and scanning method, which is one of the qualitative research methods, was limited to a total of 88 issues (January 2013-December 2020).

In this study, the contribution of Diyanet Aile Magazine to the religious education, peace and happiness of family members are discussed. We have seen that this magazine has an important place among the non-formal religious education activities of the Presidency, and it has been seen that many articles have been written about both the religious education of family members and the peace and happiness of family members, and it has been concluded that it is a modest family school, in the words of the editor of the magazine. From the first issue, the magazine has been given to the articles that appeal to all family members as much as possible, and the articles are supported with pictures suitable for the subject. It can be said that the content and visual harmony of the magazine is quite impressive, and this plays an important role in delivering the desired message to the target audiences more quickly and effectively.

In the Diyanet Aile Magazine, issues related to the religious education of family members were discussed under the title of faith, worship and morality, but although there are many articles on worship and morality, which are the cornerstones of religious education, it has been seen that there are fewer articles on the subject of faith. However, although the number of articles containing the separate topic titled about the principles of faith is few in number, it is also among the findings that the principles of faith are dealt with in different subject headings, both with verses and hadiths and with different expressions.

As a family magazine, the magazine aims to inform family members and create a peaceful family structure, in this context, both for religious education of family members and for family and family issues such as communication within the family, mother-father-child, marriage, basic values in the family, problems in the family health. It includes articles written by experts such as social research specialists, psychologists, and family therapists. It is possible to say that Diyanet Aile Magazine as a magazine that tries to achieve its goals in this way, has achieved its purpose in informing its readers and has the feature of being a source for future studies.

GİRİŞ

Örgün ve yaygın olarak yapılan eğitim, toplum değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasında ve değer ölçülerinin geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenir. Yaygın eğitimin önemli bir parçası olan kitle iletişim araçları ise toplumsal sorunların çözülmesinde, toplumun gereksinimlerinin karşılanmasında gerekli olan ancak örgün eğitim yoluyla elde edilemeyen ya da elde etme imkânı bulunamayan bilgi ve becerinin kazanılmasında oldukça etkilidir. Özellikle bireylerin ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve davranışları kazanmasında, temel hak ve sorumlulukların öğrenilmesinde kitle iletişim araçları önemli görevler icra etmektedir.¹

Radyo, televizyon, internet, gazete ve dergi başta olmak üzere birçok kitle iletişim aracı türü vardır. Bunlar içerisinde süreli yayın olarak adlandırılan gazete ve dergi ayrı bir öneme sahiptir. Milletlerin fikir ve sanat hayatında önemli bir yere sahip olan süreli yayınlar, insanların eğitim süreçlerinde de önemli yere sahiptir.² Özellikle yaygın eğitimde etkin şekilde kullanılan süreli yayınlar ve süreli yayınlar içerisinde özellikle dergi, yaygın eğitimin önemli ve vazgeçilmez bir aracıdır. Geniş kitlelere ulaşabilmesi, aynı anda farklı kitlelere hitap edebilmesi, hitap edilen kitle üzerinde etkili ve uzun soluklu olması, düzenli olarak yayımlanması gibi özelliklerinden dolayı, yaygın eğitimde süreli yayınlar önem taşımaktadır. Aynı şekilde toplumu bilgilendirme/ aydınlatma amacıyla dinî bilgilerin geniş kitlelere aktarılmasında ve benimsetilmesinde de dinî süreli yayınlar, yaygın din eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır.

¹ Charles R. Wright, *Mass Communication: A Sociological Perspective* (New York, Mc Graw-Hill College, 1975), 8. Ayrıca bk. Harold Laswell, “The Structure and Function of Communication in Society”, *The Communication of Ideas*, ed. L. Bryson (New York: Harper, 1948), 37-51; Raymond Williams-Nicola Williams, *TV, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, çev. Ahmed Ulvi Türkbağ (Ankara: Dost Kitabevi, 2003), 41-44.

² Orhan Koloğlu, “Süreli Yayınların Bilim Fikri ve Kurumların Oluşmasına Katkısı”, *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri: 1. Millî Türk Bilim Tarihi Sempozyumu* (İstanbul: 3-5 Nisan 1997), 255-267. Ayrıca bk. Selçuk Kırtape, “Sosyo-Kültürel Değişme ve Kitle İletişim ve Kitle İletişim Araçları”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2/2* (2014), 237-255; Hüseyin Certel, “Din-İletişim İlişkisi ve Dini İletişim Engelleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 21* (2008), 138.

Dinî süreli yayınlar, din konusunda toplumu aydınlatmanın en önemli vasıtalarından biri olup, yaygın din eğitimi içerisinde değerlendirilir. Ülkemizde yaygın din eğitimi resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Başkanlığın bu çerçevede yürüttüğü faaliyetlerden biri de yayın hizmetleridir. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluşundan itibaren yayın hizmetlerine itina ile eğilmiş ve pek çok ilmi ve kaynak eserini yanında çocuk, genç ve yetişkinler için dinî ve ahlâkî içerikli kitaplar, süreli yayınlar, sesli ve görüntülü yayınlar olmak üzere birçok yayın yapmıştır. Bu yayın faaliyetleri de yürütülen din hizmetlerinde önemli bir yer teşkil etmektedir.

Bunlar arasında yer alan dinî süreli yayıncılık alanı, süreklilik arz etmesi ve basılmış kitaplara göre etki alanı daha geniş olması nedeniyle önemli bir yaygın din eğitimi alanıdır.³ Toplumda var olan değişiklikleri ve tartışmalı meseleleri araştırarak halk üzerindeki etkisini belirleyebilmek adına dinî süreli yayınlar incelenmeye değerdir. Zira dinî süreli yayınların konusunu toplumdaki dinî meseleler belirlemekte, okuyucular da güvenilir bir referans olarak gördüğü dini süreli yayınların fikirlerinden etkilenmektedir.⁴ Bu nedenle toplumda dini konularda tartışılan meseleleri ve dini yaşantıdaki değişimleri incelemek adına dini süreli yayınlar önem arz etmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, 1950'li yıllardan itibaren dinî süreli yayın faaliyetine başlamış ve bu alanda hem nicelik hem de nitelik olarak sürekli bir gelişme göstererek günümüze kadar gelmiştir. Günümüz kurumun *Diyanet Aylık Dergi*, *Diyanet Çocuk Dergisi*, *Diyanet Aile Dergisi*, *Diyanet İlmî Dergi* ve *Diyanet Arapça İlmî Dergi*, *Geçerken Cim*, *Kalem*, *Nüceym* isimleriyle değişik okuyucu kitlesine hitap eden süreli yayınları bulunmaktadır.

1. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada 2013 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan *Diyanet Aile Dergisi*'nin içeriği incelenerek aile bireylerinin din eğitimine ve huzuruna katkısını ortaya çıkarmak ve bunları kavramsallaştırarak literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Daha önce Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dini süreli yayınlarına yönelik bazı çalışmalar yapılmıştır.⁵ Ancak yaklaşık

³ Mustafa Bayar, "Yaygın Din Eğitimi Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Süreli Yayın Hizmetleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (2015), 453-465; Ayşe Betül Çelik, "Dini Süreli Yayınlar da Kadın Konusundaki Tartışmalara Din Eğitimi Perspektifinden Bir Bakış: *Altınoluk-Şebnem Dergisi* Örneği", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2017), 73-110.

⁴ Çelik, "Dini Süreli Yayınlar da Kadın Konusundaki Tartışmalara Din Eğitimi Perspektifinden Bir Bakış..." 75.

⁵ Hafize Esra Kurt, *Diyanet Aylık Derginin Yetişkin Din Eğitimi Açısından Değerlen-*

on yıldan beri kesintisiz olarak yayın hayatına devam eden “*Diyanet Aile Dergisi*” üzerine yapılan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla aile bireylerinin tamamına yönelik bir din eğitimi faaliyetini ve aile yuvalarının huzur dolmasını hedefleyen derginin bu amacına ulaşma yolunda yaptığı çalışmaların değerlendirilmesi gerekir. Bu amaçla 2013-2020 yılları arasında yayımlanan *Diyanet Aile Dergileri* incelemeye alınmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yaygın din eğitimi çerçevesinde yürüttüğü süreli yayınlardan *Diyanet Aile Dergisi* hakkında bilgi vermek, içerik açısından değerlendirmek ve derginin yayımlanma amacına⁶ ne ölçüde ulaşmış olup ulaşmadığına yönelik dergide yapılan çalışmaları değerlendirmek de bu çalışmanın amaçları arasındadır. Böylece *Diyanet Aile Dergisi*’nin aile bireylerinin din eğitimine, huzur ve mutluluğuna nasıl bir katkı sağladığı, konuları ele alırken nasıl bir yol izlediği ve derginin aile bireylerinin eğitimindeki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Öte yandan toplumun temel kurumu olan aile üzerine “aile dergisi” olarak yayımlanmakta olan *Diyanet Aile Dergisi*’ni din eğitimi literatürü içerisinde incelemek çalışmayı önemli kılmaktadır.

2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemi olup, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir.⁷ Doküman analizi yöntemiyle elde edilen veriler sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme

---

dirilmesi (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008); Elif Akçay, *Çocuklara Yönelik Dini Süreli Yayınlarda Çevre Konusunun Din Eğitimi Açısından İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010); Çiğdem Akgül, *Diyanet İşleri Başkanlığının 2000 Yılından İtibaren Kadın ve Aileye Yönelik Süreli ve Basılı Yayınlarının Analizi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013); Nihat Kaya, *Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarında Çocuklara Din Öğretimi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995).

⁶ “Amacımız yuvalarımızın birer cennet bahçesi, çocuklarımızın da dünya ve ahiret mutluluğumuz ve “gözaydınlığı”mız olmasına mütevezi bir katkı sağlamak.” Yüksek Salman, *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2013), 3.

⁷ Bk. Elise Wach, “Learning about qualitative document analysis”, erişim: 01.05.2021, <http://www.ids.ac.uk/files/dmfile/IDSOOpenDocsStandardTermsOfUse.pdf>.

ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşım olan⁸ içerik analizi yöntemiyle de incelenmiş, elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuş değerlendirilmiştir. Böylece birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmiş ve daha sonra da okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlanmıştır.

Çalışmanın evrenini Diyanet aile dergileri, örneklemini ise (Ocak 2013-Aralık 2020) arasında yayımlanan *Diyanet Aile Dergisi*'nin 88 sayısı oluşturmaktadır. Çalışmada incelenen dergilerin bir kısmı basılı olarak temin edilmiş, basılı olarak temin edilemeyenler ise dergi.diyamet.gov.tr adresinden indirilerek incelenmiştir.

3. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE YAYGIN DİN EĞİTİMİ

Toplumların gelişmesi ve genişlemesine bağlı olarak geniş kitlelere ulaşmanın imkânsızlığı ortaya çıkınca, teknolojik gelişmelerin de yardımıyla aynı anda pek çok kimseye seslenebilecek ya da mesaj verebilecek iletişim araçları geliştirilmiştir. Aralarında farklılıklar olmasına rağmen, günümüzde bu araçlara tek bir ad altında “kitle iletişim araçları”, bu araçlarla yapılan iletişime de “kitlesel iletişim” denilmektedir.⁹

Son yüzyılın en önemli teknolojik gelişmelerinden biri olarak kabul edilen kitle iletişim araçları, günümüzde birey ve toplum hayatında pek çok önemli işlevi görmesi nedeniyle insan hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Nitekim insanlara bilgi sunmak, insanları eğlendirmek, onları istenilen ve beklenen hedefler doğrultusunda yönlendirmek ve eğitmek gibi önemli işlevleri yerine getirmektedir.¹⁰ Bunların yanında insanların duygu, düşünce ve davranışları üzerinde etkileyici ve yönlendirici

⁸ Ezel Tavşancıl - A. Esra Aslan, *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri* (İstanbul: Epsilon, 2001), 187.

⁹ Wright, *Mass Communication: A Sociological Perspective*, 6; Ayrıca bk. İrfan Erdoğan - Alemdar Korkmaz, *Öteki Kuram, Kitle İletişim Yaklaşımlarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi* (Ankara: Erk Yayınları, 2002), 230-231; Aysel Aziz, *Toplumsallaşma ve Kitlesel İletişim* (Ankara: AÜ Basın Yayın, 1982), 48-58.

¹⁰ Ayşe Zişan Furat, “Yaygın Din Eğitiminde Kitle İletişim Araçlarının Yeri: Televizyon Örneği”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2009), 38. Kitle iletişim araçlarının işlevleri üzerine yapılan birçok sınıflandırma mevcuttur. Bunlar arasında en popüler olanı UNESCO tarafından hazırlanan “MacBride Raporu”dur. Bu raporda kitle iletişiminin 8 işlevinden bahsedilmektedir: 1. Haber ve bilgi alma işlevi, 2. Toplumsallaştırma işlevi, 3. Güdüleme işlevi, 4. Tartışma ortamı hazırlama işlevi, 5. Eğitim işlevi, 6. Kültürün gelişmesine katkı işlevi, 7. Eğlendirme işlevi, 8. Bütünleştirme işlevi. Bk. UNESCO “Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human Rights, and to Countering Racism, Apartheid and Incitement to War”, UNESCO. Erişim: 24.01.2021, http://portal.unesco.org/en/ev.phpurl_do=do_topic1.html.

bir gücünün olduğu da bir gerçektir.¹¹ Buradan hareketle eğitim ve eğitimle ilgili hususlar, kitlesel boyutta ileti dağıtabilen kitle iletişim araçlarının işlevleri arasında yer almaktadır.

Kitle iletişim araçları, mekân farklılıklarını ve uzaklıkları ortadan kaldırarak, bilgi edinmeyi ve öğrenmeyi herkes için mümkün hale getirmiştir.¹² İnsanoğlu var olduğu günden beri, nesillerine çeşitli şekil ve yöntemlerle eğitim ve öğretim yapmanın gayreti içindedir. Dolayısıyla bireyin eğitilmesi konusunda bugün, eğitim kurumları kadar kitle iletişim araçları da önemli bir rol üstlenmektedir ve bu araçlardan günümüzde etkin şekilde eğitimde yararlanılmaktadır. Oldukça geniş kitleleri etkileyen kitle iletişim araçları görsel ve işitsel pek çok imkândan oluşmaktadır.¹³ Kitle iletişim araçları vasıtasıyla sunulan bilgiler, insanların kültür birikimine katkı sunmakta ve kişiliklerinin oluşmasında ve olgunlaşmasında önemli etkiler yapmaktadır. Nitekim söz konusu bu araçlar vasıtasıyla bireyler gördüğünü, duyduğunu ve okuduğunu ilgi alanına kaydetmekte ve kaydedilen bu bilgiler zamanla bireyin kişiliğine dönüşmektedir.¹⁴ Öte yandan kitle iletişim araçları, topluma yeni yaşam modelleri sunarak, toplumda yeni beklenti, duygu, düşünce, değer, inanç, tutum ve eylemlerin oluşmasına da katkı sağlar. Böylece toplumda yeniliklerin yayılmasına yardımcı olur.¹⁵ Dolayısıyla bu araçların insanlarda duygu, düşünce ve tavır değişikliği meydana getirmesi yönünden önemli etkiye sahip olduğu da söylenebilir.

Son zamanlarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte, kitle iletişim araçları yaygın din eğitiminde daha etkin şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın insanları dinî yönden aydınlatmak, insanların manevî dünyasını geliştirerek iç huzurunu sağlamak, ahlâkî yaşantısını güzelleştirmek, toplumdaki birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularını daha da geliştirmek¹⁶ hedefine yönelik olarak günümüzde yaygın din eğitiminde kitle iletişim araçları daha büyük önem kazanmıştır. Nitekim günümüzde mabetlerde yapılan din eğitiminin yanında gazete, dergi, radyo, televizyon, bilgisayar, internet programları, dinî içerikli düzenlenen konferans, sempozyum, seminer ve panel, dinî gün ve gecelerde düzenle-

¹¹ Hüseyin Yılmaz, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış* (İstanbul: Dem Yayınları, 2019), 141.

¹² Bekir Kocadaş, "Kitle İletişim Araçları Eğitim İlişkisi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/2 (2004), 129-135.

¹³ Bunlar: Kitap, dergi, gazete, radyo, televizyon, sinema, tiyatro, internet, e-mail, toplu SMS, el ilanları, reklam panoları vb. gibi.

¹⁴ Yılmaz, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, 142.

¹⁵ Aziz, *Toplumsallaşma ve Kitlesel İletişim*, 52-53. Ayrıca bk. Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, "Kitle iletişim Araçları ve Toplumsal Yaşam", *İletişim Fakültesi Dergisi* 21 (2005), 71-75.

¹⁶ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı 2019 Yılı Faaliyet Raporu, erişim: 14.02.2021, <https://stratejigelistirme.diyagnet.gov.tr/sayfa/22/Faaliyet-Raporlari.ps://stratejigelistirme.diyagnet.gov.tr/sayfa/22/Faaliyet-Raporlari>.

nen programlar, anma törenleri vs. gibi değişik mesajlar örgüsüyle din eğitimi yapılmakta ve bunlar yoluyla bireysel ve sosyal yaşantımıza dinamizm kazandırılmaktadır.¹⁷ Buradan hareketle kitle iletişim araçlarıyla yürütülen yaygın din eğitimi faaliyetlerinin hedef kitle üzerindeki etkisi nedeniyle günümüzde kitle iletişim araçlarının din eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Hatta kitle iletişim araçlarında kullanılmak üzere planlı bir şekilde izleyicilerin/okuyucuların dinî fikir ve düşüncelerini geliştirmek/değiştirmek amacıyla hazırlanan materyallerin ulaşılabilirliği kolay ve ekonomik olmaları gibi nedenlerle insanlar üzerinde daha da etkili olduğunu söylemek mümkündür.

4. DİYANET AİLE DERGİSİ

Diyanet İşleri Başkanlığı, yayınlarını basılı yayınlar, süreli yayınlar, dijital yayınlar olmak üzere üç bölüme ayırmaktadır. Bu yayınların amaçları ise “din hizmetlerini daha etkili ve verimli kılabilmek, halkı dinî konularda aydınlatmak, yurt içi ve yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın dinî ve millî kimliklerini koruyabilmelerine destek olmak, dini ve mesleki genel kültür kazandırmak, millî ve manevî değerlerimiz hakkında bilgi sahibi kılmak” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁸

Diyanet Aile Dergisi süreli yayın olarak 2013 yılı Ocak ayından itibaren iki ayda bir Diyanet Aylık Dergisi'nin eki halinde, 2014 yılı Ocak ayından itibaren her ay düzenli olarak yayımlanmaya başlamıştır. Böyle bir süreli yayına ihtiyaç duyulma sebebini ve derginin amacını dönemin Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez derginin ilk sayısında “Niçin Aile?” başlıklı yazısında şöyle ifade etmiştir: “...Diyanet İşleri Başkanlığı olarak değişen dünya şartlarında aile konularını ele alacak, aile değerlerine vurgu yapacak, aileyi bir bütün olarak gören ve onun bütün fertlerinin kendisini bulabileceği bir aile eki çıkarmayı görev olarak addettik.”¹⁹ Öte yandan derginin editörü de “Amacımız yuvalarımızın birer cennet bahçesi, çocuklarımızın da dünya ve ahiret mutluluğumuz ve ‘göz aydınlığı’ mız olmasına mütevazı bir katkı sağlamak.”²⁰ ifadesiyle derginin amacını belirtmiştir. Bu ifadelerden hareketle, derginin yayımlanma amacının toplumun temeli olan aile yapımızı ve değerlerimizi korumak, aile bireylerinin din eğitimi-ne ve mutluluğuna katkı sağlamak olduğu anlaşılmaktadır.

Derginin yayımlanmaya başladığı tarihten itibaren sayfa sayısının sü-

¹⁷ Yılmaz, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, 142; Mehmet Bulut “Yaygın Din Eğitimi”, *Diyanet İlmî Dergi* 29/3 (1993), 6.

¹⁸ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, erişim: 01.05.2021, <https://diniyayinlar.diyaret.gov.tr/sayfa/51/ilkeler-ve-hedefler>.

¹⁹ Mehmet Görmez, “Niçin Aile?”, *Diyanet Aile Dergisi* 265 (Ocak 2013), 5.

²⁰ Yüksel Salman, “Başlarken”, *Diyanet Aile Dergisi* 265 (Ocak 2013), 3.

rekli arttığı ve içeriğindeki konuların da çeşitlendiği görülmektedir. Nitekim 2013 yılında derginin 32 sayfadan müteşekkil olduğu, 2014’te bunun 48’e, 2016’da 56’ya, 2017’de 62’ye ve 2019 yılında ise 80’e çıktığı görülmüştür. 2019 yılı ocak ayından itibaren müstakil bir dergi olarak yayımlanmaya başlayan dergiye bu tarihten sonra sayı numarası da verilmeye başlanmıştır. Derginin editörlüğü Dr. Yüksel Salman (sadece ilk sayıda), Dr. Faruk Görgülü (2018 yılı Aralık ayına kadar) ve Dr. Elif Arslan (2022 yılı Ocak ayına kadar), tarafından yürütülmüştür. Şuan Dr. Lamia Levent Abul (2022 Şubat ayından itibaren) editörlük yapmaktadır. Derginin her sayısında -ilk sayfasında tam sayfa olarak- derginin editörü tarafından “editörden” ya da “takdim” başlığı altında derginin ana konusu ve içeriği hakkında bilgiler verilmektedir.

Derginin sayfa sayısı ile birlikte içeriğinin de zenginleştiği yeni bölümler açıldığı görülmektedir. Şöyle ki, derginin ilk sayılarında yazılar sekiz başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar şunlardır: Aileyle ilişkili olan veya bazı yönleriyle aileyi doğrudan ilgilendiren yazıların yer aldığı “Pencere” bölümü, aile üzerine sohbet ve aileye yönelik özel mesajların verildiği “Söyleşi” bölümü, alanında uzman kişiler tarafından aileyle ilgili psikolojik temelli konulara yer verilen “Ailem” bölümü, ailede dinî hayatla ilgili konuların yer aldığı “Biz bize” bölümü, dekorasyondan çeyiz kültürümüze kadar farklı konuların yer aldığı “Evimiz” bölümü, gençlere yönelik değişik mesajların verildiği “Gençlerle başbaşa” bölümü, her türlü sağlık konularına vurgunun yapıldığı “Sağlık” bölümü, aileye yönelik kısa, fakat önemli bilgilerin yer aldığı “Kısa kısa” bölümü ve ilgi çekici konuların yer aldığı “Kırk ambar”, bir konu hakkında gençlerin ve ailelerin yanı sıra uzman görüşlerine de yer verilen “Serbest kürsü”, sanatla ilgili konuların yer aldığı “Hayatın içinden”, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın aile konusunda görüş ve sıkıntılarının yer aldığı “Gurbetten notlar”, kültürel tarihimiz hakkında bilgi veren “Geçmiş zaman olur ki”, gündelik hayat içindeki birçok konuyu farklı bakış açısıyla ele alan “Gülümseten yazılar”, “Günce”, “Portre”, “Bir ayet bir yorum”, “Hadislerle aile”, “Kahve molası”, “Aile-ce”, “Kalbe dokunan hikâyeler”, “Sahabe hayatları”, “Çocuğum büyürken”, “Birkaç iyi fikir”, “Gezi notları”, “Bakış açısı”, “Kitaplık”, “Kültür-sanat”, “Bir nefes sıhhat”, “Akliyat”. Bunların yanında her derginin sonunda bilmece, bulmaca, su doku gibi etkinlikler de yer almaktadır.

“Mütevazı Bir Aile Mektebi”²¹ olarak değerlendirilen *Diyanet Aile Dergisi*’nde-yukarıda derginin bölümlerinde de görüldüğü gibi- ilk sayısından itibaren mümkün olduğunca aile fertlerinin tamamına hitap eden yazılara yer verdiği görülmektedir. Nitekim derginin ilk sayısının arka ka-

²¹ Elif Arslan, “Mütevazı Bir Aile Mektebi: *Diyanet Aile Dergisi*”, *Diyanet Aile Dergisi* 300 (Aralık 2015), 38-41.

pağında yer alan “Baba ile anne ile, çoluk ile çocuk ile, gonca ile tomurcuk ile sağlam, mutlu bir aile inşa etmek gayesiyle, çektik bir besmele, çıktık yola el ele kalp kalbe, gönül gönüle...”²² şeklindeki ifadeler de derginin bütün aile bireylerine yönelik yayın yapacağını vurgular mahiyettedir. Nitekim çalışmanın ileriki aşamalarında görüleceği üzere, derginin tüm aile bireylerine yönelik yayın yaptığına dair gerek dergide yer alan konu başlıkları gerekse yazıların içeriği zaten bu durumu göstermektedir.

Derginin hemen hemen tüm sayfalarında/yazılarında konuya uygun fotoğraf, animasyon çizim gibi resimlerin kullanıldığı da görülmektedir. Bunun derginin hedef kitleler tarafından dikkat çekici bulunmasını sağladığı, iletilmek istenen mesajın daha hızlı ve etkili biçimde hedef kitlelere ulaştırılmasında etkili olduğu söylenebilir. Zira eğitimde bazen sözle ifade edilemeyecek fikirlerin açıklanması ve bu fikirlere inandırıcılık kazandırılmasında, okuyucuda sanatsal ve düşünsel farkındalığın oluşmasında, estetik algının ve görsel okur-yazarlığın gelişiminin sağlanmasında resimlerin önemli bir payı vardır.²³

Diyanet Aile Dergisi'nin ön ve arka kapağı ile ilgili de şunlar söylenebilir. Derginin ön kapağında “Pencere” bölümünde ele alınacak konu büyük puntolarla yazılmakta, konuya uygun resim ve çizimlerin yanında, derginin içeriğinde yer alan belli başlı konu başlıkları da yine dış kapakta yer almaktadır. Gerek aile bireylerinin din eğitimine gerekse huzur ve mutluluğuna yönelik olarak belirlenen her bir konu derginin dış kapağında ana konu olarak belirtilmiş (örnek olarak bk. Tablo 1) ve derginin içerisinde detaylı biçimde ele alınmıştır. Derginin arka kapağında ise 2019 yılına kadar derginin içeriğiyle ilgili çoğunlukla değişik şairlerin şiirlerine ve özlü sözlere yer verildiği, ancak 2019 yılından itibaren arka kapağın sade, düz bir renk ile boş bırakıldığı görülmektedir.

Tablo 1: *Diyanet Aile Dergisi* 2019 ve 2020 Yılı Ön Kapağında Yer Alan Konular

²² Mesut Özünlü, *Diyanet Aile Dergisi* (Arka Kapak) 265 (Ocak 2013).

²³ Güliz Şahin, “Okulöncesi Dönem Çocuk Kitaplarında Görsel Bir Uyarıcı Olarak Resim”, *Turkish Studies* 9/3 (2014), 1309-1324.

Aylar	2019 Yılı	2020 Yılı
Ocak	Günümüz Dünyasında Bir Sığınak: Aile	Baki Kalan Salih Ameller
Şubat	Allah'ın Emaneti, Ailenin Göz Bebeği	Zorunlu Misafirlik: Mülteci Olmak
Mart	Hayatı Sade Yaşamak	Sosyal Medya ve Değişen Değerler
Nisan	Zamanın Hakkını Vermek	Sorumluluklarımız ve Ramazan
Mayıs	Vakit Her Daim İyilik Vaktidir	Kalbin Bayramı
Haziran	Baba Olmak	Konforun Esiri Olmamak
Temmuz	İstismar Edilmemek İçin Doğru Bilgi	Maske Değiştiren Din İstismarı
Ağustos	Medya Okuryazarlığı	Ergenlik
Eylül	Eğitimde İlk Adım	Geçmişten Geleceğe Köprü: Tarih Şuuru
Ekim	Cami ve Aile	Değerler Eğitiminde Hz. Peygamber Örneği
Kasım	Ailede İstişare	Değişen Algılar ve Mahremiyet Eğitimi
Aralık	Hayatı Helal Kılmak	Toplumsal Duyarlılık ve Kadınlar

Tablo 1'e bakıldığı zaman, dergide aile bireylerinin eğitimine yönelik oldukça önemli ve güncel konuların ön plana alındığı görülmektedir. Bu durum aile bireylerinin eğitimi açısından oldukça mühimdir. Zira tarih boyunca toplumun temelini oluşturan en önemli unsurların başında ailenin geldiği, toplumda sağlıklı bireylerin yetiştirilmesinde, manevi değerlerimizin gelecek kuşaklara aktarılmasında, nesillerin içinde yaşadıkları topluma faydalı birer fert olarak yetiştirilmesinde ailenin katkısı asla göz ardı edilemez. Nitekim İslâm dini, kişinin ilk eğitimini aldığı yer olan aileye büyük bir önem atfeder. Çünkü insan, öğrenmeye küçük yaşlarda başlar, ilk davranış, tutum ve alışkanlıkları ailede öğrenir ve bunları anne ve babanın terbiyesi altında gerçekleştirir.²⁴ Bu gerçeği Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır: “Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar; sonra anne ve babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecûsi yapar.”²⁵ Dolayısıyla toplumun de-

²⁴ Şakir Gözütok, *Rasulullah (a.s.m.) Döneminde Eğitim ve Öğretim* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2014), 216.

²⁵ Buhârî, “Tefsir”, 2; Müslim, “Kader”, 6.

ğerler sistemini inşa eden ve devam ettiren ailenin eğitimde büyük bir yeri vardır.

Ailenin temellerinin zayıfladığı bir ortamda ise büyük yıpranmaların yaşanacağı ve bu durumun toplumların temel dinamiklerini sarsacağı söylenebilir. Modernleşme sürecinde yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm her alanda olduğu gibi aile yapımızda da önemli değişikliklere sebep olmuştur. Ne var ki bu değişim ve dönüşümlerin pek çoğu aile yapımızın bütünlüğü aleyhine olmuştur. Bu bağlamda nüfusumuzun artmasına rağmen evlenmelerin azaldığı, boşanmaların arttığı, evlenme yaşının yükseldiği²⁶ bir toplumsal yapıya doğru hızla ilerlemekteyiz. Bu sonuçlar aile yapımızı ciddi anlamda tehdit etmektedir. Öte yandan her geçen gün biraz daha kendisini hissettiren dinî ve ahlâkî hassasiyetlerin zayıflamasıyla aile içi şiddet, aile içi iletişimsizlik, manevî değerlerin azalması, genç-ebeveyn arası uçurum, töre ve namus cinayetleri, huzursuzluk ve bunların beraberinde getirdiği ruhsal problemlerde artış gözlenmektedir. Dolayısıyla toplumun temeli ve çekirdeği olarak kabul edilen aile değerlerindeki zayıflama geçmişe nazaran daha belirgin hale gelmiştir.²⁷ İşte belirtilen bütün bu durumlar ortak bir duyarlılık ve çözüm gerektiren sosyal konularda dinî bilgi açısından topluma rehberlik etmeyi, toplumun en küçük yapı taşı olan aile bireylerinin eğitilmesini ve var olan yanlış algıları düzeltmeyi zorunlu kılmaktadır.

Diyanet Aile Dergisi bu konuda sorumluluk bilinciyle hareket ederek aile bireylerini eğitmek, onlara dinî rehberlikle aile yapısını güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu yönüyle dergide yer alan yazılar muhataplarına dinî, ahlâkî ve ailevî mesajlar vermeye yönelik bir içeriğe sahiptir. Dergide aile ile ilgili yazıların pek çoğunun aile ve sosyal araştırma uzmanı, psikolog, aile terapisti, akademisyen, eğitimci gibi uzman kişiler tarafından kaleme alınmış olması²⁸ yazıların bilimsel değerini de göstermektedir. Dergide yer alan yazılar, okuyucuların anlaması ve sıkılmaması için sade, açık, renkli ve eğitici bir şekilde kaleme alınmıştır. 2013 yılından itibaren derginin yayımlanmış bütün sayılarına Diyanet İşleri Başkanlığı'nın giriş sayfası üzerinden (dergi.diyanet.gov.tr/indeksarsiv) web ortamında da erişmek mümkündür.

²⁶ Türkiye'de evlenme ve boşanma sayısı ile bireylerin evlenme yaşı için bk. Türkiye İstatistik Kurumu, erişim: 15.01.2022, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33708>.

²⁷ Necdet Subaşı, "Toplumsal Değişme, Aile ve Yeni Risk Alanları", *Çağımızda Sosyal Değişme ve İslam Sempozyumu* (26 Mayıs 2002), (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 510-523.

²⁸ Örneğin, Binay Bilge Anmak, "Güvende ve Güvenli Çocuk Yetiştirmek", *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2020), 33-35; Esra Oras, "İyileşmek İçin 'Kabul'", *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2019), 24-27; Mediha Ürkemez, "Ebeveyn-Çocuk İlişkinini Güçlendirmede 5 Altın Kural", *Diyanet Aile Dergisi* (Şubat 2018), 12-16; Hülya Akbul Çakır, "Ayy... Tüh... Yazınkkk", *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2017), 16-17.

5. DİYANET AİLE DERGİSİ'NİN AİLE BİREYLERİNİN DİN EĞİTİMİNE VE HUZURUNA KATKISI

Diyanet Aile Dergisi makale, söyleşi, röportaj, gezi, biyografi, hikâye gibi farklı türlerle aile, evlilik, iman, ibadet, ahlâk, sağlık, kültür-sanat gibi birçok konuyu ihtiva etmektedir. Çalışmamızın sınırları içerisinde kalmak amacıyla dergide yer alan konular arasından sadece aile bireylerinin din eğitimine katkısına, huzur ve mutluluğuna yönelik olan konular ele alınıp değerlendirilecektir. Bu bağlamda dergide yer alan konular analiz edilmiş ve sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (bk. Tablo 2). Din eğitimine yönelik olarak ise sadece iman, ibadet ve ahlâk konularını ihtiva eden konu başlıkları değerlendirmeye alınmıştır. *Diyanet Aile Dergisi*'nin aile bireylerinin din eğitimine katkısı İslâm'ın temel taşları olan iman, ibadet ve ahlâk konuları bağlamında ele alınacaktır.

Tablo 2: *Diyanet Aile Dergisi*'nin İçeriğinde Yer Alan Bazı Konu Başlıkları

Sayı	Yıl	Aile	İman	İbadet	Ahlak	Sağlık	Çocuk/Genç Eğitimi
1	2013	11	-	6	4	6	4
2	2014	18	1	8	6	12	7
3	2015	16	-	5	5	13	5
4	2016	19	1	4	6	12	7
5	2017	17	1	7	5	13	6
6	2018	17	1	9	8	12	8
7	2019	21	1	11	11	12	6
8	2020	19	1	9	13	13	8
Toplam		138	6	59	58	84	49

Tablo 2'deki veriler, dergide aile bireylerinin gerek din eğitimine yönelik (iman, ibadet ve ahlâk) gerekse aile bireylerinin huzur ve mutluluğuna yönelik yazıların çok sayıda bulunduğunu göstermektedir. Buna göre, *Diyanet Aile Dergisi*'nin aile merkezli ve aile bireylerinin eğitimine yönelik bir yayın yaptığı, dergide din eğitiminin temel konularına yönelik yazıların olduğu, bunlar arasında ise ibadet ve ahlâk konularının iman konularından daha fazla yer aldığı anlaşılmaktadır.

5.1. Aile Bireylerinin Din Eğitimine Katkısı Açısından *Diyanet Aile Dergisi*

İnsanı, mensubu bulunduğu toplumun dinine yönelten, ona gerek kültürel gerekse terbiyevî anlamda büyük oranda tesir eden aile müessesesi din eğitimi ve öğretiminde ayrı bir önem taşımaktadır. Aile ve din arasındaki

ilişkiyi ele alan araştırmacılar, bu iki müessese arasında derin ve önemli bağların olduğunu belirtmişlerdir.²⁹ Dolayısıyla aile ortamında verilen din eğitimi bireyler üzerinde oldukça önem arz etmektedir.

Çocuk, genç ve yetişkinlere İslâm'ın iman, ibadet ve ahlâk esaslarını "efradını cami, ağyarını mani" bir şekilde bütün olarak anlatmak ve kavratmak oldukça önemlidir. Bu çerçevede günümüzün bilgi ve teknoloji çağı olması bir taraftan insanların işlerini kolaylaştırırken, diğer taraftan -inanman ve akıl sahipleri için-³⁰ Allah'ın varlığının ve birliğinin daha kolay ve iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Buradan hareketle her bilim dalında olduğu gibi din eğitimi ve öğretiminde iman, ibadet ve ahlâk esaslarının öğretimi klasik yöntemlerin yanında bilgisayar, internet, TV gibi teknolojik araçlardan yararlanmayı da gerekli kılmaktadır.³¹

Gerek yüz yüze gerekse kitle iletişim araçlarıyla olsun işlenecek olan konularda, çocukların/gençlerin dinî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek amacıyla hazırlanmış ve onların severek dinleyebilecekleri/okuyabilecekleri şekilde resim ve hikâyelerden yararlanılmış olması oldukça önemlidir. Nitekim yaygın din eğitiminin metotları din eğitiminin metotlarından farklıdır.³² Yaygın din eğitimi de muhabata, zamana, konuya, şartlara göre uygun metotlar seçilmeli; anlatım, soru-cevap, tekrar, tedicî, benzetme, gösteri, bireysel öğrenme-öğretme usul ve teknikleri gibi yöntemler kullanılmalıdır. Yaygın din eğitimi de amaç, insanlara istenen ve arzulanan dini anlayış, tutum ve davranış kazandırmaktır. Bunu sağlayabilmek ise hedef kitlenin sosyal, kültürel, fiziki, psikolojik özellikleriyle, kişiliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını, tecrübe ve birikimlerini bilmekle yakın ilişkilidir.³³

²⁹ Bk. Mehmet Emin Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi* (İstanbul: Bilge yayınları, 2001), 12; Abdurrahman Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 171; Hüseyin Peker, "Ailede Din Eğitiminin Psikolojik Esasları", *Diyânet İlmî Dergi* 21/1 (Ocak-Şubat-Mart 1985), 21; Halis Ayhan, "Ailede Din Eğitimi", *Diyânet İlmî Dergi* 10 (1971), 409-413; Yurdağül Mehmedoğlu, "Değer Oluşturucu ve Aktarıcı Konumuyla Aile", *Diyânet İlmî Dergi* 40/2 (Nisan - Mayıs -Haziran 2004), 29. Abdullah Özbek, "Ailede Dinî Sorumluluk Eğitimi" *Aile ve Eğitim* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 322; Mustafa Köylü, "Ailede Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. M. Köylü - N. Altaş (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012), 265.

³⁰ Bk. el-Bakara 2/44, 164; Âl-i İmrân 3/65, 118; el-Mâide 5/58, 100; el-En'âm 6/32; el-A'râf 7/169...vb.

³¹ Mustafa Öcal, "Çocuklara İslâm'ı Bir Bütün Olarak Nasıl Anlatabiliriz? (İslâm Bahçesi Benzetmesi)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 12/2 (2003), 103-114.

³² Recai Doğan, "Yaygın Din Eğitiminin Neliği", *Din Eğitimi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 272-273.

³³ Mustafa, Köylü, *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri* (Samsun: Etüt Yayınları, 2000), 70-75; Mevlüt Kaya, *Din Eğitimi İletişim ve Dini Tutum* (Samsun: Etüt Yayınları, 1998), 100-101; Mualla Selçuk, "Camilerde Yetişkinlere Yönelik Din Eğitimi Çalışmaları", *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, ed. C. Tosun (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları), 109-127; Suat

Bu amaç çerçevesinde verilmesi gereken mesajlar uygun yöntemlerle aktarılmalıdır.

Diyanet Aile Dergisi'nde belirtmeye çalıştığımız bu hususlar doğrultusunda iman, ibadet ve ahlâk esaslarının öğretimiyle ilgili pek çok yazının kaleme alındığı görülmüştür. Bunlardan bazıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: *Diyanet Aile Dergisi*'nde Din Eğitimiyle İlgili Bazı Konu Başlıkları

Sıra	Metin Adı	Yazar	Ay-Yıl	Sayfa	Konu
1	Çocuk Ruhunun Namazla Eğitimi	Doç. Dr. Ahmet Albayrak	Ocak-2013	20	İbadet
2	İsraf Hayat Tarzımız mı?	Dr. Elif Arslan	Mart-2013	4	Ahlak
3	En Kolay Sadaka Tebessüm	Prof. Dr. Raşit Küçük	Mart-2013	16	İbadet
4	Nefsin Panzehiri: Oruç	Dr. Lamia Levent	Temmuz-2013	28	İbadet
5	Kabahat Kimde	Dr. Lamia Levent	Eylül 2013	26	Ahlak
6	Çocuklara Şükür Bilinci Kazandırma	Fatma Dönmez	Ocak-2014	12	İbadet
7	Çocuklar Allah'ı Sorduğunda	Özkan Öze	Ocak-2014	14	İman
8	Kutlu Yolun Kutlu Yolcusu	Halime Karabulut	Şubat-2014	16	İbadet
9	Çocuklarımıza Peygamber Sevgisi Kazandırma	Ali Böcü	Nisan-2014	12	İman
10	Ailemize Hoş geldin Ey Şehr-i Ramazan	Dr. Adem Ergül	Temmuz-2014	12	İbadet
11	İsâr: Ben(lik) Değil Önce Sen	Mehmet Fatih İldeş	Eylül-2014	12	Ahlak
12	Varlığın Huzurudur Ey Namaz	Perihan İlbaş Tutucu	Eylül-2014	16	İbadet
13	Rüyalar Ülkesine Yolculuk: Hac	Dr. Zekiye Demir	Ekim-2014	12	İbadet
14	Hastalandım da Beni Ziyaret Etmedin	Esmâ Güner	Şubat-2015	12	İbadet
15	Yalan Felaket Getirir	Dr. Ş. Nihal Zeybek	Nisan-2015	44	Ahlak
16	Kul Hakkı İhlalleri	Rıfat Oral	Eylül-2016	12	Ahlak
17	Şükür Virdimiz Teşekkür Zikrimiz Olsun	Kübra Arslan	Ekim-2017	26	İbadet

Cebeci, *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2015). 75-95; Kasım Kocaman, "Yaygın Din Eğitimi İletişimi Sürecinde Hedef Kitlenin Özelliklerini Bilmenin Önemi", *Turkish Studies* 8/12 (2013), 737-749.

18	Muhtacın Hakkı: İnfak	Dr. Fatma Bayraktar Karahan	Haziran-2017	4	İbadet
19	Affedilmeyen Haram: Kul Hakkı	İ. Ethem Özer	Mart-2017	32	Ahlak
20	Gönle Ağır Gelen Yük: Haset!	Canan Cehri Akyol	Ocak-2018	52	Ahlak
21	Çocuklara Melekleri Nasıl Anlatırım	F. Yüksel Çamur	Temmuz-2018	22	İman
22	İbadetin Özü: Dua	M. Kamil Yaykan	Ekim-2018	30	İbdet
23	Kalpteki Kara Leke: Kibir	Zeynep Demir	Aralık-2018	30	Ahlak
24	Az Konuş Çok Dinle	Dilara Tekin	Ocak-2019	22	Ahlak
25	Kıskançlığın Üstesinden Gelmek	Derya Bulut	Mart-2019	18	Ahlak
26	Namaz Kulluğun İzharıdır	Dr. Davut Ağbal	Ekim-2019	12	İbadet
27	Sıla-i Rahim	Emine Demil	Aralık-2020	12	İbadet
28	Çocukluktan Gençliğe Doyumsuzluk	Hürrem Irmak	Mayıs-2020	30	Ahlak

Tablo 3'te verilen bazı konu başlıklarında da görüldüğü üzere, *Diyanet Aile Dergisi*'nde din eğitiminin temel taşlarını oluşturan ibadet ve ahlâka dair çok sayıda yazı olmasına rağmen, iman konusu üzerine daha az sayıda yazının olduğu görülmektedir. İbadet konuları içerisinde ise en fazla oruçla ilgili yazılar mevcuttur. Bunun sebebinin Ramazan ayına denk gelen derginin o sayısında oruçla ilgili en az iki-üç tane yazının yer almasından kaynaklandığı kanaatindeyiz. İman konularına dair yazıların ibadet ve ahlâk konularına göre daha az olmasının sebebi ise derginin daha çok aile konularına yer ayırmasından ve iman konularını daha çok diğer süreli yayınlar içerisinde işlenmesinden kaynaklandığı söylenebilir.³⁴ Ancak her ne kadar iman esaslarına yönelik müstakil konu başlıkları sayıca az olsa da gerek âyet ve hadislerle gerekse diğer konular içerisinde de iman esaslarına vurgu yapıldığını, dolayısıyla farklı konu başlıkları içerisinde bu konunun çokça işlendiğini belirtmek gerekir.

5.1.1. İman Öğretimi

İman, insan hayatının tüm yönlerini etkileyen, onu anlamlı kılan olguların başında gelmektedir. İslâm dini inanç, ibadet ve ahlâk olmak üzere

³⁴ Kurt, *Diyanet Aylık Derginin Yetişkin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 59-95; Kaya, *Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarında Çocuklara Din Öğretimi*, 38-42; Hasan Polat, *Diyanet Aylık ve Avrupa Dergilerinde Değişen Din Algısının Sosyolojik Analizi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 91-100.

temelde üç kategoriden oluşur. İman alanı temel alan olup, diğer ikisi bunun üzerine bina olunur. Sorunlu bir iman alanı, sağlıklı bir ibadet ve ahlâk hayatı ortaya koyamaz. Kur’ân-ı Kerîm’in sıklıkla imana vurgu yapması, hemen her vesile ile ulûhiyete dikkat çekmesi; kıyamet, âhîret, hesap, cennet, cehennem gibi konulara göndermede bulunması bundan dolayıdır.³⁵ Yüce Allah’ın iman edenlere hitap ederek “*Ey iman edenler; iman ediniz.*”³⁶ diye başlayan âyeti, iman alanının müminler için her zaman canlı tutulması gerektiğine işaret etmektedir.

Dergide her ne kadar aile merkezli, ibadet ve ahlâka dair yazıların çoğunlukta olduğu görülse de derginin hemen hemen her sayısında doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde iman esaslarına, özellikle de Allah’a iman konusuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Zira bu bazen âyet ve hadislerle bazen tabiatın örneklerle bazen de mantıksal ve matematiksel delillerle verilmeye çalışılmıştır. Örneğin “Tüketim harcamalarında lüks ve gösteriş tüketiminden kaçınmalı; Allah’a ve ahiret gününe inanmadıkları hâlde mallarını insanlara gösteriş için harcayanlar gibi olmamalıdır.”³⁷ “İnsan vücudu Allah (c.c.) tarafından mükemmel bir denge üzerinde yaratılmıştır. Vücutta bir problem çıktığında kendi iç dinamikleriyle mücadelesini verip tekrar eski dengeyi sağlamaktadır. Biz bu sisteme aşırı müdahale ve yüklenmede bulunmadığımız sürece sağlığımız için daha iyi olacaktır.”³⁸ “...bu örnekler, imanlı yüreklere elbette çok şey anlatır.”³⁹ “Evrene, eşyaya salt bir varlık olarak değil Allah’ın isim ve sıfatlarının zuhur ettiği bir mazhar olarak bakabildiğimizde her varlığın bir gaye ve sebep ile yaratıldığını görürüz.”⁴⁰ “Kutsal kitabımız Kur’an’da bahsedildiği üzere anne ve baba Allah’a imandan sonra en fazla minnettarlık duyulacak nimetlerdir.”⁴¹ “... İnsan, insan oluşunun manasını ve yaratılışın gayesini ancak niçin, kim diye sorduğunda bulur. Bir tohumda kâinatın özetini okur. Hakiki iman böyledir işte. Bütün güzellikler bizi Allah’a çağırır.”⁴² vb. gibi.

Yukarıda verilen bazı örneklerde de görüldüğü üzere, doğrudan Allah’ın varlığına ve birliğine dair vurgular yapıldığı gibi iman öğretiminde bireyin dikkatinin kendi yaratılışına ve çevresine yöneltilecek etrafında olan biten olayların fark ettirilmesi hedeflenmektedir. Aslında bu Kur’ân’ın

³⁵ Temel Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2009), 9.

³⁶ en-Nisâ 4/136.

³⁷ Elif Arslan, “İsraf Hayat Tarzımız mı?”, *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2013), 7.

³⁸ Havva Şahin Kavaklı, “Bir Nefes Sıhhat”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2013), 28.

³⁹ Adem Ergül, “Aile Huzuruna İstişare Bereketi”, *Diyanet Aile Dergisi* (Haziran 2015), 17.

⁴⁰ Ülfet Görgülü, “Gaye-i Hayat”, *Diyanet Aile Dergisi* (Aralık 2015), 5.

⁴¹ Gülşan Göçen, “Modern Hayatın Memnuniyetsizliğine Karşı Bir İlaç: Şükran Eğitimi”, *Diyanet Aile Dergisi* (Aralık 2015), 15.

⁴² Selim Gündüzalp, “Tohumdan Çımar”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ağustos 2018), 43.

üslubuna da uygun bir yöntemdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de akıl, "anlamak, düşünmek, akletmek, birleştirmek, geniş, derin ve etraflıca düşünmek"⁴³ anlamlarında kullanılmıştır. Dolayısıyla insan, Kur'ân'ın pek çok âyetinde düşünmeye teşvik edilmiştir.⁴⁴ Bu bağlamda bireyin düşünmeye yönlendirilmesi ondaki öğrenme ve merak duygusunu tetikleyecektir. Zira son yıllarda "düşünmeyi öğretme" konusu çeşitli disiplinler için ilgi çeken konu başlıklarından biri haline gelmiştir. "Düşünme, bir amaç için kasıtlı bir deneyim keşfi"⁴⁵ olarak ele alınmaktadır. Bu amaç anlama, planlama, karar verme, yargılama, problem çözmeye, eylemde bulunma gibi birçok süreci veya beceriyi içermektedir.⁴⁶ Düşünmenin bu amaçlarından hareketle, etrafındaki olaylara ve nesnelere bakan birey, güneşin nasıl ısıttığını, yağmurun nasıl yağdığını, geceleyin ay ve yıldızın nereden çıktığını, mevsimlerin nasıl oluştuğunu, bu kadar çok bitki ve hayvanın nasıl olduğunu ve bütün bunları kimin yaptığını/yarattığını merak etmeye/düşünmeye başlar. Böyle bir düşünce neticesinde bu mükemmel düzeni kuran güçlü bir varlığın olduğu kanaatine varabilir.⁴⁷

Diyanet Aile Dergisi'nde ele alınan iman konuları her ne kadar müstakil başlıklar çok fazla yer almasa da bu konuya vurgu yapan pek çok ifadenin yer aldığı, böylece birey ve toplum hayatına yansıyan yönleriyle din bilimleri çerçevesinden yaklaşılarak konunun okuyuculara aktarıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, "...ahirete inanmayan bir kimse için ölüm, hiçlik ve yokluk anlamına gelirken ahiret inancı bulunan bir Müslüman için ölüm, Rabbe dönüş ve asli hayatın başlangıcıdır."⁴⁸ "Kadere iman ediyorsun, amenna ve soddakna... Peki, bir sorunla karşılaşan müminin nasıl davranması münasip olur? Kadere iman; "Gayret bizden, takdir Allah'tandır" sözüne uygun yaşamaktır nazarımızda. Bu durumda bize düşen tüm gücü-

⁴³ Kādî Abdülcebbar, *Şerhu Usûli'l-hamse*, nşr. Abdulkerim Osman (Kahire: 1996), 45

⁴⁴ Bk. "Yeryüzünü enine boyuna uzatan, onda sabit dağlar ve ırmaklar meydana getiren, orada meyvelerin her birinden çiftler çiftler yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O bürüyüp örtüyor. Düşünen insanlar için şüphesiz bütün bunlarda ibretler vardır." (er-Ra'd 13/3); "Allah'ın rahmetinin izlerine bir bak: Toprağa ölümünün ardından nasıl can veriyor! İşte ölüleri diriltecek olan da O'dur. O'nun her şeye gücü yeter." (er-Rûm 30/50); De ki: Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da işitme ve görme yeteneklerini hükmü altında kim tutuyor? Ölüden diriyi çıkaran, diriden de ölüyü çıkaran kim? Her türlü işi kim yürütüyor? "Allah" diye cevap verecekler. "Öyleyse (O'na ortak koşmaktan) sakınmıyor musunuz?" de." (Yûnus 10/31).

⁴⁵ Robert J. Swartz - David N. Perkins, *Teaching Thinking: Issues and Approaches* (Midwest Publications, 1990), 33.

⁴⁶ Swartz - Perkins, *Teaching Thinking: Issues and Approaches*, 35.

⁴⁷ Bk. Cemal Tosun - Recai Doğan, 4. ve 5. Sınıflarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi (Ankara: Pegem Yayınları, 2003), 128-131.

⁴⁸ Fatma Bayraktar Karahan, "Her kişi niyetine", *Diyanet Aile Dergisi* (Şubat 2017), 5.

müzle gayret etmektir.”⁴⁹ “Hikâye üslubu içerisinde verdiğimiz örnekler, çocuğun zihninde ‘Melekler Allah’ın evrene koyduğu düzeni uygular ve insanlara iyiliği hatırlatır’ fikrini oluşturmalıdır. Konu ile ilgili ayrıntıları yaşı ilerledikçe öğrenecektir.”⁵⁰

İman öğretimi üzerine yapılan çalışmalarda “Allah’ın sevgisi, merhameti, bağışlaması ve cennet” gibi birey üzerinde olumlu etki yaratacak kavramların kullanılması ve sevgi temelli bir eğitim yapılması tavsiye edilmektedir.⁵¹ Bu itibarla özellikle iman öğretimi konusunda sevgi ve merhamet merkezli bir öğretim metodu takip etmek önem arz etmektedir. Nitekim İslâm eğitim sisteminde sevgiye dayalı bir eğitimin örnekleri sunulmaktadır. Örneğin Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Lokman’ın oğluna hitabının “yavrucuğum, oğulcuğum” şeklinde olduğu, Hz. Peygamber’in de bütün çocuklara karşı müşfik davrandığı, sevgi ve muhabbete dayalı bir ilişki kurduğu ve “yavrucuğum” diye hitabına başladığı belirtilmiştir.⁵² Yine İslâm eğitim sistemi içinde yer alan İslâm bilginlerinden İmam Gazzâlî’nin (ö. 505/1111) *Eyyühe’l-Veled* adlı eserinde nasihatlerine “Ey oğul”⁵³ şeklinde başlaması, İranlı şair ve mutasavvıf Ferîdüddîn Attâr’ın (ö. 589/1193) *Pendname* adlı eserinde hitabına “Yavrum / Oğlum / Ey Can / Biricik Yavrum”⁵⁴ gibi ifadeler kullanarak başlaması Kur’ân ve Sünnetin eğitimde insanlara bahşettiği sevgi esasına gereken önemi verdiğini göstermektedir.

Her ne kadar *Diyanet Aile Dergisi*’nde yer alan yazılarda doğrudan bu tür ifadeler yer almasa da yazılarda gönle ve duyguya hitap edildiği, sevgi ve müşfik ifadelerle yer verildiği görülmektedir.⁵⁵ Bu yöntem din eğitimin-

⁴⁹ Şerife Nihal Zeybek, “Güvercinlerin kaderi”, *Diyanet Aile Dergisi* (Nisan 2018), 58.

⁵⁰ Fatma Yüksel Çamur, “Çocuklara Melekleri Nasıl Anlatalım?”, *Diyanet Aile Dergisi* (Temmuz 2018), 22.

⁵¹ Halis Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi* (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1997), 108-123; Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 77-80; Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım?* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2002), 140-153; Tosun-Doğan, 4. ve 5. Sınıflarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, 120-128.

⁵² Örneğin, Enes’ten (r.a.) rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Resûlullah bana, “Yavrucuğum, ailenin yanına girdiğinde selâm ver ki, sana ve hane halkına bereket olsun.” buyurdu. (Tirmizî, “İsti’zân”, 10). Bu tür hitap tarzına dayalı hadisler için bk. Arent Jan Wensinck, *El-Mu’cemü’l-müfehres li-elfâzi’l-hadisi’n-Nebevî I* (Leiden: 1943), 225.

⁵³ Gazzâlî, *Eyyühe’l-Veled*, çev. Süleyman b. Cerağ (İstanbul: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye, 1302h).

⁵⁴ Bk. M. Nazif Şahinoğlu, “Ferîdüddin Attâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 4/95-98.

⁵⁵ Örneğin, “Çocuklar Allah’ı sorduklarında onların sadece akıllarına hitap eden bir dil ile cevap vermeye kalkarsak, asla meraklarını tam olarak gideremeyiz. Duyguya hitap ederek “Anladınız mı” yerine “Anlatabildim mi?” diye sormak çok daha kıbarca davranıştır.” Özkan Öze Yazar, “Çocuklar Allah’ı Sorduğunda”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2014), 14.

de oldukça önemli yöntemlerden biridir. Zira din eğitiminde başarının özü kalbe/gönle hitap etmek ve sevgi dilini kullanmaktır.⁵⁶

5.1.2. İbadet Öğretimi

Dinî tecrübenin ifade şekillerinden bir diğeri de ibadetlerdir. İslâmî literatürde ibadetin biri genel, diğeri özel olmak üzere iki anlamı vardır. İslâm dininde ibadet denilince, öncelikle “İslâm’ın Şartları” olarak sıralan beş esas akla gelir. Oysa İslâm’da ibadet, hayatın tamamını içine alan geniş kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkar. Genel anlamda ibadet, mükellefin Allah’a karşı duyduğu saygı ve sevginin sonucu olarak O’nun rızasına uygun davranma çabasını ve bu şekilde yapılan iradî davranışları ifade eder. Böylece tamamen dinî olan görevlerden başka kişilerin Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak için yaptığı ilim öğrenmesi, rızık için çalışması, anne-babaya iyilik yapması, insanlara güler yüzlü olması⁵⁷ gibi davranışların yanında, ilmini Müslüman kardeşiyle paylaşması, iki kişinin arasını düzeltmesi, kötülükten uzak durmak, kaybolana yol göstermek, ailesinin geçimini sağlamak, gelip geçerken insanlara zarar veren bir şeyi yoldan kaldırması, bir engelliye yardımcı olması, su ikram etmesi, meyvesinden faydalanılması için ağaç dikmesi⁵⁸ gibi her fiili de ibadet olarak nitelendirilir ve ödüllendirilir. Bu amaçla fert ve toplum yararına gerçekleştirilen her olumlu davranış dinî ve manevî bir anlam kazanır. Özel anlamda ibadet ise mükellefin yaratanına karşı saygı ve boyun eğmesini simgeleyen, Allah ve Resûlü (s.a.s.) tarafından yapılması istenen belirli davranış biçimleridir.⁵⁹

Tablo 3’te örnek olarak verilen ibadet konularına ve dergide yer alan ibadetle ilgili diğer başlıklara da bakıldığı zaman, namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek gibi özel anlamdaki ibadetlerden ziyade, ibadet öğretimini amaçlayan, ibadetin önemini belirten, iman-amel (ibadet) ilişkisini vurgulayan ve ilim, tefekkür, tebessüm, şükür vb. gibi genel anlam itibarıyla ibadet olarak değerlendirilen yazılara daha çok yer verildiği görülmektedir. Bu çerçevede kaleme alınan yazılarda inanç-ibadet bütünlüğü ve ibadet sevgisini geliştirmenin amaçlandığı söylenebilir. Bunun yanında yazılarda sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, fedakârlık, yardımlaşma, dayanışma gibi değerlerin ön plana çıkarılarak birlik ve beraberlik, millî ve manevî

⁵⁶ Ayhan Aydın, *Eğitim Sevgidir* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2013), 15. Ayrıca bk. Mustafa Önder, “Sevgi, Din Dili ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/3 (2013), 1285-1298; Beyza Bilgin “Çocuğun Manevi Eğitimi”, *Din Öğretimi Dergisi* 6 (1986), 29-38.

⁵⁷ Bk. el-Bakara 2/177; el-En’âm 6/162; ez-Zümer 39/11; et-Tevbe 9/22; el-Mülk 65/15; el-Cuma 62/10; el-İsrâ 17/23.

⁵⁸ Bk. Buhârî, “Meğâzî”, 12; Müslim, “Zekât”, 55-56; Tirmizî, “Birr”, 36; İbn Mâce, “Sünnet”, 20; İbn Hanbel, Müsned, 5/285.

⁵⁹ Ferhat Koca, “İbadet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 19/245.

değerlere saygının esas alındığı; korkunun yerine sevginin, ümitsizliğin yerine ümidin, güvensizliğin yerine güvenin ağır bastığı görülmektedir. Konuyla ilgili örneklerden bazıları aşağıdadır.

“Çocuk için belki de en anlamlı dinî ritüel duadır. Namazı da sanki duanın harekete/amele dönüşmüş biçimi olarak algılamasını sağlayamaz mıyız? Yüce varlık huzurunda mahcubiyetle içten gelen derin bir yakarış edasıyla namazımızı kılabilirsek, bu namazın yansımalarını çocuklarımızda da görebileceğiz.”⁶⁰ “Büyük bir kararlılıkla kalkıyorum yatağımdan, yine şeytana inatla. Abdest alıp seriyorum, yönü belli seccademi halıya.... Şükrediyorum. Yine içim huzurla dolarak bitiriyorum namazımı. Açıyorum yıllardır hep aynı makama ellerimi. Zamanla değişmiş olsa da isteklerim... Zaman farklı, mekân farklı ama vakit aynı, makam aynı. Ve ben yine bir sonraki huzura çıkış vaktini bekliyorum sabırsızlıkla...”⁶¹ Bazen kızdılar Peygamberimizi yurdundan çıkaranlara, ona zulmedenlere, bazen keşke onun yerinde ben olsaydım dediler Peygamberimize yiyecek taşıyana. Zihin dünyalarını görüyor gibiydim; çağlar öncesine gidip geliyorlardı.”⁶²

Diyanet Aile Dergisi’nde ibadet konuları ele alınırken din bilimleri çerçevesinden konulara yaklaşıldığı görülmekte, bu durum din eğitimi açısından oldukça önem arz etmektedir. Yine yazılarda korku-ümit dengesinin çok iyi gözetildiği, hatta ümit ve sevginin daha ağır bastığı söylenebilir. Nitekim bu yöntem de din eğitimi açısından oldukça önemlidir.⁶³ Çünkü sevgi ve ümit merkezli bir din eğitimi, aynı zamanda Kur’ân’ın da üslubu-na uygun düşmektedir.⁶⁴

5.1.3. Ahlâk Öğretimi:

Ahlâk, insanların bir arada mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşayabilmesi için iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış şeklinde yapılan bir tasnifle davranışların kurala bağlanması⁶⁵ ya da bir toplumda insanların uymak zorunda oldukları davranış kuralları⁶⁶ şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kurallar bir

⁶⁰ Ahmet Albayrak, “Çocuk Ruhunun Namazla Eğitimi”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2013), 21.

⁶¹ Perihan İlbaş Tutucu, “Varlığın Huzurumdur Ey Namaz” *Diyanet Aile Dergisi* (Eylül 2014), 16.

⁶² Halime Karabulut, “Kutlu Yolun Kutlu Yolcusu”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ekim 2014), 15.

⁶³ Fikret Karaman, “Korku, Ümit ve Ye’sin Mümin Üzerindeki Etkisi”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/2 (2013), 9-33; Rahim Acar, “Ümit ve Korku Arasında: Din-Akıl ve Bilim İlişkisi”, *Bütün Boyutlarıyla Din* (İstanbul: Kur’an Çalışmaları Vakfı Yayınları, 2016), 157-180.

⁶⁴ Ahmet Abay, *Kur’an’da Kişilik Eğitiminin İlkeleri* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012), 110-123.

⁶⁵ Recep Kılıç, *Ahlakın Dini Temeli* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 2-3.

⁶⁶ Mehmet Zeki Aydın, “Ailede Ahlak Eğitimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (2003), 125-158.

mihenk taşı mesabesinde. Zira davranışlar buna göre, diğer bir ifadeyle ahlâkın sunduğu ölçülere göre değerlendirilir. Ölçünün olmadığı yerde ise mutluluktan, düzenden, huzurdan söz edilemez. Dolayısıyla her toplum kendi fertlerine ahlâkî kuralları öğretmek zorundadır.

İnsan dünyaya ahlâkî kuralları bilmiş olarak gelmez. Hiçbir şey bilmeden dünyaya gelen insanoğlu,⁶⁷ ahlâkî da diğer şeyler gibi sonradan öğrenir.⁶⁸ Zira ahlaki davranışların her toplumda değişik şekillerde ortaya çıkması ve farklı olarak değerlendirilmesi sonradan öğrenildiğinin bir göstergesidir. Her birey hangi durumda nasıl davranması gerektiğini, içinde yaşadığı toplumun bireylerinden öğrenmektedir. O halde ahlâk her şeyden önce bir eğitim konusu⁶⁹ ve insanın yaratılışına dönüşünün, en üstün varlık olabilme şerefine olmazsa olmaz şartıdır.⁷⁰ Ancak ahlâk eğitimi, sadece okullarda verilen derslerden ibaret değildir. Bu itibarla başta aile ve okul olmak üzere yazılı, görsel ve işitsel kaynaklar ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla bu konuda herkes bireyi ve toplumu kötü ahlâktan kurtarmak, iyi ahlâkla donatmak ve devamını sağlamakla üzerine düşeni yapmakla mükelleftir.

Diyanet Aile Dergisi'nde çıkan yazılar arasında ahlâk ile ilgili öğütler veren çeşitli yazılar bulunmaktadır (bk. Tablo 3). Bu yazılarda; anne-baba hakkı ve onlara saygı, bencilliğin zararları, komşu hakkı, anne-babaya saygı, doyumsuzluğun zararları, ekmeğe saygı, riya ve zararları, haset ve zararları, kırıcı konuşmadan kaçınmak ve özür dileyebilmek, kul hakkından kaçınmanın gerekliliği, kibrin kötülüğü, ev ziyaretlerinde dikkat edilmesi gerekenler, tüketim ahlâkî, kıskançlığın çirkinliği ve bundan kurtulma yolları gibi konular işlenerek muhataplarına iyi ve güzel olan davranışları benimsetmeleri, kötü olanlardan kaçınmaları yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur. Bunlarla ilgili birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

“...yakın ilişki içinde bulduğlarımızı iyi seçmeli; ancak ahlakına kefil olduklarımızı yakın dairemize dâhil etmeliyiz ki güven sarsılmaları yaşamayalım. Peki, kendisine güvenilen kimse nasıl davranmalıdır? Bu güveni boşa çıkarmamalıdır elbet. Varıyla yoğunla mücadele etmelidir;

⁶⁷ en-Nahl 16/78.

⁶⁸ Bk. Jean Piaget, *The Moral Judgement of the Child* (London: Paperback, 1997), 19-20; Meral Çileli, *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi* (Ankara: Verso Yayınları, 1986), 28-30.

⁶⁹ Eğitimle ahlâk iç içedir. Ahlâk, hayatla doğrudan ilgili olması ve insanın insanca yaşama çabasına katkısı olması bakımından her dönemde eğitimin hem amacı hem de konusu olmuştur. Bu nedenle ahlâk eğitimi sağlıklı düşünen, hisseden ve davranan bireylerin yetiştirilmesi için gerekli ve vazgeçilmez bir eğitimidir. Zira sağlıklı bir toplumun oluşumu, bireylerin sağlıklı olmasına bağlıdır. Geniş bilgi için bk. Mehmet Zeki Aydın, *Ailede Çocukun Ahlak Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2007), 5-6.

⁷⁰ Safiye Kesgin, “Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlak Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011), 210.

kendine güvenenleri yarı yolda bırakmamak için, sözünün eri olmak için. Bir mümine yakışan, ‘el-Emin’ sıfatına sahip olan Hz. Peygamber’i örnek almaktır muhakkak. Bilinmelidir ki yalancılar, düzenbazlar asla tam olarak başarıya ulaşamazlar. Yalan üzerine kurulan bir düzen ne kadar devam edebilir ki? Elbet bir yerden patlak verecektir bu aldatmaca.”⁷¹ “İnsanoğlu muhatabına ve onun heybesindekilere hasetle baktığında, odaklandığında haset evvela insanı kendisine yabancılaştırır. İnsan, varlığına hediye edilen güzellikleri fark edemez hâle gelir. Sonra kinle ve samimiysizlikle beslenen haset öyle bencilleştirir ki insanı, muhatabının mahrumiyetini isteyecek kadar acımasızlaşır.”⁷²

Diyanet Aile Dergisi’nde verilmek isten ahlâkî öğütler bazen belirli bir olay etrafında oluşturulan küçük hikâyelerle bazen de özlü söz ve özdeyişlerle de aktarılmaya çalışılmıştır. Seçilen hikâyeye ve özdeyişlerde muhtaç olanlara yardım etme, hastaları ziyaret, çalışmanın önemi, kötü davranışlarda bulunmama, zamanı boşa harcamama, bilmediklerini öğrenme, hataları affetme, başkalarının haklarına saygılı olma, başkalarının kusurlarını araştırmama gibi davranışların övüldüğü görülmektedir.

5.2. Aile Bireylerinin Huzur ve Mutluluğuna Katkısı Açısından *Diyanet Aile Dergisi*

Dünyada siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda yaşanan hızlı değişimlere rağmen, toplumsal yaşamın en temel kurumu olan aile; kadının, erkeğin, çocuğun, gencin, yaşlının karşılıklı etkileşimde bulunduğu sevgi, saygı, dayanışma, paylaşma, birlik ve beraberlik gibi temel insanî değerlerin öğrenildiği ve geliştirildiği kurumdur.⁷³ Aile, doğduğumuz andan itibaren ilk öğrenme ortamımız olup, aynı zamanda bireysel ve toplumsal yaşamın da şekillendiği yerlerdir.⁷⁴

Dinî değerlere önem veren toplumlarda, aile bütünlüğünün ve huzurunun sağlanmasında dinin ayrı bir rolü vardır. Nitekim aile ve ailenin korunmasına ilişkin dinden gelen mesajlar öğretiler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber’in örnek uygulamalarıyla gösterilen aileye dair bu öğretilerin nihai hedefi ise insanlığın ortak huzurunu temin etmektir.

İslâm dini, bireylere hitap eder, onların davranışları düzenleyen kurallar ve inançlarını biçimlendiren ilkeler koyar. Bu inançların ilk şekillendiği yerin aile olması nedeniyle de bu yapının korunmasına önem verir. Çünkü

⁷¹ Şerife Nihal Zeybek, “Yalan Felaket Getirir”, *Diyanet Aile Dergisi* (Nisan 2015), 44.

⁷² Canan Cehri Akyol, “Gönle Ağır Gelen Yük: Haset!”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2018), 52.

⁷³ Orhan Türkoğlu, “Aile Sosyolojisi Modeli”, *Türk Aile Ansiklopedisi I* (Ankara: BAAK Yayınları, 1991), 24-26.

⁷⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *İnsan, Aile, Kültür* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998), 60.

ailenin korunması, birey ve toplumun huzurunun sağlanmasında oldukça büyük önem arz eder. Bu itibarla huzurlu bireylerin huzurlu aileyi, huzurlu ailelerin de huzurlu ve mutlu toplumu meydana getireceği söylenebilir. Ne var ki, dinî inanç ve değerlerimizin değişik düzeylerde göz ardı ediliyor olmasının yanında, modern dünyada aileyi kuran ve yaşatan değerler bütününde, onu çevreleyen normlarda, kültürel kodlarda, ilişkiler ağında kısaca aileyi kuşatan zihniyet dünyasında farklılaşmaların dikkat çekici boyutlara ulaşması⁷⁵ aile yapımızın nasıl bir tehlike ve sorunla karşı karşıya kaldığını net olarak göstermektedir. Bu noktada ortaya çıkan tablo kurum ve kuruluşları, aile kurumunun güçlendirilmesine ve eğitilmesine, aile bütünlüğünün yeniden ikame edilmesine yönelik çalışmalar yapmaya, tedbirler almaya sevk etmiştir. Bu bağlamda çalışmamızın asıl konusunu oluşturan 2013 yılından itibaren düzenli olarak yayın hayatına devam eden *Diyanet Aile Dergisi*'ni belirtmek gerekir.

Dergide işlenen ana konu ailedir. Aile üzerine geniş bir yelpazede yazıların kaleme alındığı görülmektedir. Yukarıda belirtmeye çalıştığımız hususlarla ilgili birçok yazı mevcut olan dergide ilk sayıdan itibaren “Niçin Aile?”, “Aile Bir Kaledir Aslında” gibi yazılarla ailenin önemi, aile bireylerine düşen görev ve sorumluluklar, aile bireylerinin eğitimi, aile yuvasının sevgi ve muhabbet yuvası olması yolunda yapılması gereken hususlar etrafında aile değerini ayakta tutmaya yönelik ilgi çekici başlıklarla, Kur’an ve Sünnet referanslı, açık ve sade bir üslupla yazılar yazılmıştır. Bu yazılarda ailenin anlamı, İslâm’ın aile anlayışı, ailenin dinî değerleri aktarmadaki rolü, ailede çocukların din eğitimi vb. konular din, psikoloji, sosyoloji, eğitim gibi dinî, beşerî ve sosyal bilimlerden istifade edilerek ortaya konulmuştur. Bu yazılardan bazıları aşağıda tabloda sunulmuştur.

Tablo 4: *Diyanet Aile Dergisi*'nde Aile Bireylerinin Huzur ve Mutluluğuna Yönelik Bazı Konu Başlıkları

Sıra	Metin Adı	Yazar	Ay-Yıl	Sayfa
1	Niçin Aile?	Prof. Dr. Mehmet Görmez	Ocak-2013	4
2	Aile Kaledir Aslında	Dr. Ekrem Keleş	Ocak-2013	6
3	Erkek ve Aile	Çiğdem Demirsoy	Ocak-2013	10
4	Evlilik Öncesi Kendini Tanıma	Prof. Dr. Nevzat Tarhan	Ocak-2013	14
5	Evlilikte Eş Seçiminin Önemi	Tülay Kök	Ocak-2014	20

⁷⁵ Bk. Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu* (Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2014), 11-16.

6	Ailede Güzel Geçim	Dr. Fatma Bayraktar Karahan	Şubat-2014	10
7	Evlilikte Güven Duygusunun Önemi	Tuğba Demiröz	Nisan-2014	23
8	Helal ile Dost Haram ile Küs Bir Aile Olmak	Prof. Dr. Huriye Martı	Mart-2013	12
9	Aile İçinde Mahremiyet	Kenan Oral	Mayıs-2014	16
10	Evet Demeden Önce Evlilik	Nazlı Özburun	Temmuz-2014	4
11	Eşler Arası Kıskançlık	Metin Korucu	Eylül-2014	20
12	Ailede Samimiyet	Dr. Elif Arslan	Aralık-2014	4
13	Ülfet Huzur Mayasıdır	Dr. Adem Ergül	Ocak-2015	14
14	Mahremiyet ve Aile	Dr. Lamia Levent	Ocak-20145	4
15	Aile huzuruna İstişare Bereketi	Dr. Adem Ergül	Haziran-2015	14
16	Aile; Nimetin Adı İmtihanın Tadı	Doç. Dr. Ahmet Ürkmez	Mart-2016	16
17	Evlilikte İletişim Hataları	Uzm. Dr. Timur Harzadın	Haziran-2016	22
18	Aileyi Besleyen Temel Değerler	Dr. Hatice Kübra Görmez	Mayıs-2017	4
19	Ailede Adalet	Dr. Fatma Bayraktar Karahan	Kasım-2017	4
20	Günümüz Dünyasında Bir Sığmak: Aile	Dr. Fatma Bayraktar Karahan	Ocak-2019	4
21	Aile Olmak	Dr. Sena Çelem	Ocak-2019	12
22	Ailede Sorumluluk Paylaşımı	Nimet Keseli Ustabaşı	Mart-2020	20
23	Zor Zamanlarda Eş Olmak	Serap Kubat Tursun	Aralık-2020	46

Tablo 4’te verilen bazı başlıklarda da görüldüğü üzere, ailede eşler arası sevgi ve muhabbeti oluşturma/devam ettirme, aile bireylerinin huzur ve mutluluğuna yönelik katkı sağlama, eşler arası problemlere sebep olabilecek konulara dikkat çekme, onları ortadan kaldırma gibi konular ele alınmıştır. Ailenin varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirmesinde büyük role sahip olan “aile içi iletişim” konusunda birçok yazının kaleme alınmış olması bu konunun önemsendiğini ortaya koymaktadır. Bunların yanında ailede bulunması gereken kanaat, şükür, merhamet, sadelik gibi konulara da çokça yer verilmiştir. Ayrıca dergideki konularla ilgili resimlendirmelerin uygun olduğu, her yazının resimlerle desteklendiği, dolayısıyla içerik ve görsel uyumunun da oldukça etkileyici olduğu söylenebilir. Bütün bunlar dergideki aile yazıla-

rının zengin bir içeriğe ve görsele sahip olduğunu, dergide ailenin farklı yönlerini ele alan yazıların bulunduğunu göstermektedir.

Yazıların içeriğine bakıldığında ise “*İçinizden Allah'ın lutfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah'ta güzel bir örneklik vardır.*”⁷⁶ âyeti mucibince bir eş olarak, bir baba olarak Hz. Peygamber'in aile hayatından çokça örneklerin verildiği görülmektedir. Yine sağlam ve huzurlu bir aile yapısının “ben” ile değil, “biz” ile sağlanabileceğini, eşlerin bir birini tamamlayan bir bütünü parçası olduklarını,⁷⁷ ailenin geçim, huzur ve sükûnet yeri olup; uyuşmazlık, çatışma ve sürtüşme yeri olmadığını,⁷⁸ ailenin sevgi, ilgi ve gönül birlikliğinin alanı, ama nefret, kin ve düşmanlık yeri olmadığını⁷⁹ ve yine ailenin dürüstlük, güven ve samimiyet sahası, asla yalan, hile ve ihanet yeri özelliği taşımadığını⁸⁰ belirten yazılar kaleme alınmıştır. Bunların yanında ailenin “eşref-i mahlûkât” olan insanın yetiştirildiği bir kulluk mektebi olduğuna da sıkça vurgu yapılmıştır.⁸¹ Bunların örneklerinden bazıları şöyledir:

“Geçimin en önemli basamaklarıdır, incitmek ve incinmemek. Zira incitmek geçimin önündeki en büyük engeldir... İyi geçinme için yola çıkmış kimse, kusurları eksikleri görmez. Görse bile bunu büyük bir meseleye dönüştürmez. Bazı geçimsizliklerin sebebi olumsuz dil kullanımıdır. Oysa iyi ve güzel geçinmenin en önemli ilkesi güzel konuşmaktır...”⁸² “Aile bizim temel taşımız, dayanağımız ve sığınağımızdır. Huzur, güven ve bereket kaynağımızdır. Sevgi ve rahmet üzerine inşa edilen muhabbet ve şefkat ocağımızdır aile. Acıların, zorlukların, sevinç ve mutlulukların paylaşıldığı, dayanışma ve paylaşmanın zirveye çıktığı bir ortamdır aile.”⁸³ “Birlikte yaşama kurallarının başında sevgi, saygı, sabır, iletişim, empati, anlayış, fedakârlık gibi hususlar gelmektedir. Özelde evlilik hayatımızda ise bazı ana hatlar söz konusudur. Temel hususlara ilaveten teşekkür etmeyi, özür

⁷⁶ el-Ahzâb 33/21.

⁷⁷ “Kadınlar, erkeklerle birlikte bir bütünü tamamlayan diğer yarıdır.” (Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 94).

⁷⁸ “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerindedir.” (er-Rûm 30/21).

⁷⁹ “Mümin bir kimse mümine olan eşine nefret beslemesin; çünkü onun bir huyunu beğenmezse hoşlanacağı başka bir huyu mutlaka vardır.” (Müslim, “Radâ”, 61).

⁸⁰ “Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar; namuslarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar; namuslarını korusunlar.” (Nûr 24/30-31)

⁸¹ “Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha kıymetli bir bağışta bulunmamıştır.” (Tirmizî, “Birr ve sıla”, 33).

⁸² Lütfiye Gülay Bilgin, “Güzel Geçinme Sanatı”, *Diyanet Aile Dergisi* (Haziran 2018), 4-9.

⁸³ Yüksel Salman, “Başlarken”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2013), 2.

dilemeyi bilmek ve uygulamak önemlidir. Zira Allah (c.c.) ile kul arasındaki şükür ve tövbe münasebeti ne kadar önemli ise insan ilişkilerinin teşekkür ve özür dengesi de o kadar önemlidir.”⁸⁴ “Düzenli yaşamayı, huzura kavuşmayı ve güvenle yaşamayı sağlayan bir nimet olarak aileye, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) büyük önem verir ve aile kurmaya teşvik eder...”⁸⁵

Diğer taraftan dergide sadece yetişkinlere değil, aynı zamanda çocuk ve gençlere yönelik de her sayıda bir veya iki konu bağılı olmak üzere çok sayıda yazı kaleme alınmıştır. Bu durum derginin tüm aile bireylerini kapsayacak şekilde yayımlandığının da göstergesidir. Dergideki bu yazılar ise, alanında uzman kişiler tarafından hem çocuk ve gençlere hem de çocuk ve gençlerin ilk eğitimsi olan anne-babalara yöneliktir. Ancak anne-babalara yönelik yazıların sayısının daha çok olduğu görülmektedir.⁸⁶ Bunlardan birkaç örnek aşağıda verilmiştir.

“Çocuklara mahremiyet bilincinin kazandırılmasına yönelik eğitimler daha çok okul öncesi dönemle birlikte başlıyor. Oysa doğumdan itibaren çocuğa mahremiyet bilincinin kazandırılması mümkündür.”⁸⁷ “Çocuklarımızın ders takibi ve başarısı noktasında hiçbir endişeye gerek yoktur. Zira başarı, biten bir süreç değil, devam eden bir yolculuktur. Yeter ki hepimizin sağlığı yerinde olsun! Kaybettiğimizi düşündüğümüz zamanlar ve imkânlar çok daha fazlasıyla önümüze gelecektir.”⁸⁸ “Ebeveynler, öncelikle çocuklarını yargılamak yerine saygı gösterip, anlamaya çalışmalı, aynı dönemlerden kendilerinin de geçmiş olduklarını hatırlamalıdır.”⁸⁹ “Bir öğrenci elinden gelen her şeyi yapsa da sınavda aşırı kaygısının esiri olabilir. Bu durum koca bir yıl bekleyip hasat alamayan bir çiftçinin durumuna benzetilebilir. Tarlasını dolu vurmıştır ve emekleri boşa gitmiştir.... Kaygı bulaşıcıdır. Sizin yaşadığınız ve yaşatacağınız kaygı oldukça belirleyici. İyi niyetli de olsa kullanacağınız sözler stresi artırabilir.”⁹⁰

⁸⁴ Nimet Keseli Ustabaşı, “Ailede Sorumluluk Paylaşımı”, *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2020), 20.

⁸⁵ Ahmed Ürkmez “Nimetin Tadı İmtihanın Adı”, *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2016), 16.

⁸⁶ Örnek olarak bk. İnternet Çağında Sağlıklı Çocuk Yetiştirmek, Çocuklarla İletişim ve Ders Takibi, Duyarlı Ebeveynler Duyarlı Çocuklar, Pandemi döneminde Çocuklarda Psikolojik Dayanıklılık, Sevgi Dolu Bir Temas Bebeğimizin Gen Aktivitesini Değiştiriyor, Güvenli ve Güvende Çocuk Yetiştirmek, Ebeveyn Çocuk İlişisini Güçlendirmede 5 Altın Kural vb. gibi.

⁸⁷ Zehra Koçi, “Bebeklik Döneminde Mahremiyet”, *Diyanet Aile Dergisi* (Haziran 2018), 20.

⁸⁸ Ertuğrul Yaman, “Çocuklarla İletişim ve Ders Takibi”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ekim 2020), 32.

⁸⁹ Hilal Kübra Uzunkaya, “Çocuklarda ve Ergenlerde Özgüven Gelişimi”, *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2014), 20.

⁹⁰ Yetkin Kuşan, Sınav Kaygısı ve Baş etme Yolları”, *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2015), 20-21.

*Diyanet Aile Dergisi'*nde aile ile ilgili yazıların yanında, farklı konu başlıkları altında çocuk ve gençlerin eğitimlerine yönelik bilgilerin de mevcut olduğu görülmektedir. Bu durum ailenin bir üyesi olan çocuk ve gençlere de derginin ne denli önem verdiği bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Dergide çocuk ve gençlerin eğitimine yönelik yazılarda da resim ve içerik uyumunun titizlikle seçildiği, yazıların içeriğinde psikoloji, sosyoloji ve pedagoji gibi din bilimlerinin verilerinden de yararlandırıldığı görülmektedir. Bunun yanında yine çocuk ve gençlere yönelik hikâyeler ve hikâye tadında yazıların olduğunu da belirtmek gerekir.

Dergide yer alan başlıklardan biri de ailenin temellerinin atıldığı evlilik ile ilgilidir. Gerek evlilik öncesi gerekse evlilik sonrası dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili öneriler ve bu yöndeki bilgilendirici yazılar dergide oldukça fazladır. Bunlardan bazıları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 5: *Diyanet Aile Dergisi'*nde Evlilikle İlgili Bazı Konu Başlıkları

Sıra	Metin Adı	Yazar	Ay-Yıl	Sayfa
1	Evlilik Öncesi Kendini Tanıma	Prof. Dr. Nevzat Tarhan	Ocak-2013	14
2	Evlilikte Eş Seçiminin Önemi	Tülay Kök	Ocak-2014	20
3	Evet Demeden Önce Evlilik	Nazlı Özburun	Temmuz-2014	4
4	Evlilik Yolunda...	Ertuğrul Yaman	Ekim-2015	12
5	Evlilikteki İletişim Hataları	Timur Hazardın	Haziran-2016	22
6	Mutlu Evliliğin Püf Noktaları	İshak Orhan	Nisan-2017	16
7	Evlilikte Karşılıklı Etkileme	Ayşenur Yılmaz	Ekim-2017	16
8	Görücü Çiçeği	Betül Şatır	Ağustos-2017	18
9	Evlilikte Kim Değişmeli	Ayşe Yılmaz	Haziran-2018	12
10	Mutlu Evliliğin Anahtarı Sağlıklı İletişim	Binay Bilge Anmak	Temmuz-2018	14
11	Evlilik: Doğru İnsan Doğru Karar	Zekiye Demir	Ocak-2018	4
12	Nerede Benim Ruh Eşim	Hanife Uğur Kural	Ocak-2019	24
13	Eş Seçiminde ve Evliliğin Yürütülmesinde Farklılıkların Önemi	F. Betül Yılmaz Eminsoy	Mart-2019	24

14	Evliliğin Mevsimleri	Büşra Küçüksucu	Temmuz-2020	30
15	Sağlıklı Evlilik Doğru Yatırım Gerektirir	Ayşe Handan Özkan Selim	Aralık-2020	26

Dergide evlilik üzerine yayımlanan yazılar sadece evlilik sonrası oluşabilecek problemler ve bunların çözümüne yönelik değil, aynı zamanda önleyici tedbir şeklinde “sorunların oluşmaması için neler yapılabilir, muhtemel problemler karşısında nasıl davranılmalıdır?” sorularına cevap arayacak şekilde topluma faydalı olma gayesiyle yazıldığı görülmektedir. Böylece derginin aileye dair meselelerin çözümünde rol almayı amaç ettiği gibi, ailede çıkabilecek problemleri engelleyici yönde gayret sarf ettiği de anlaşılmaktadır. Bu örneklerden bazıları şöyledir:

“Hayatımızın neredeyse tümünü kapsayan bu karar aşamasında, evlilik sürecinin başlangıcındaki tutum ve ilişkiler bir hayli önemlidir... Evlilik kararı alan gençlerin bu kararlarını alırken sağlıklı ölçütler kullandıklarından emin olmaları gerekir. Nitekim hayatın en önemli kararı verilmektedir. Ömür boyu aynı ortam paylaşılacak, hayatın güzellikleri ve sıkıntıları birlikte yaşanacaktır. Evlilik kararı verilirken çok ama çok iyi düşünmek ve değerlendirmek gerekir.”⁹¹ “İnsanın yoldaşını, yol arkadaşını seçtiği önemli bir hayat evresi ve aşamasıdır evlilik kararı ve eş seçimi. Bu seçim yolda nelerle hatta kimlerle karşılaşacağımızı, neler görüp yaşayacağımızı, kısacası yolu nasıl yürüyeceğimizi etkiler yani bir anlamda hayatımızın akışını değiştirir. Herkesin arzu ettiği, doğru kararı vermiş olmaktır, yolu yürürken “İyi ki...” diyebilmektir. Bu yüzdendir ki rastgele alınmaz evlilik kararı. Dikkat edilen toplumsal veya kişisel bazı hususlar, kriterler mutlaka olur. Olmalıdır da...”⁹² “Aile içerisinde sağlıklı olmak ve bu hâli korumak önemli bir durumdur. Sağlıklı oluş hâlini yakalamak, aileyi oluşturan bireylerin ve ailenin bir bütün olarak çabasını gerektirmektedir. Bu çabanın devam etmesi ve aile içerisinde olabilecek kriz dönemlerinin bilinmesi sağlıklı aile yapısının korunmasını ve devamlılığını sağlayabilmektedir.”⁹³

Evlilik, bireylerin hayatlarıyla ilgili verdikleri en önemli kararlardan biri olup, iki kişinin aile kurmak üzere kanunların uygun gördüğü şekilde, ruhen ve bedenen ömür boyu sürdürecekleri nitelikte bir araya gelmeleridir.⁹⁴ Evlilik ile birlikte iki ayrı karakterde, iki ayrı sosyal, ekonomik ve

⁹¹ Ertuğrul Yaman, “Evlilik Yolunda...”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ekim 2015), 12.

⁹² Zekiye Demir, “Evlilik: Doğru İnsan Doğru Karar”, *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2018), 4.

⁹³ Ayşe Handan Özkan Selim, “Sağlıklı Evlilik Doğru Yatırım Gerektirir”, *Diyanet Aile Dergisi* (Aralık 2019), 26.

⁹⁴ Lloyd Saxton, *Marriage, the Nature of Marriage, the Individual, Marriage and the*

kültürel yapıda yetişmiş fertlerin bir araya gelmesi söz konusudur. Dolayısıyla bu kadar biyolojik, fizikî, sosyo-kültürel farklılıkları taşıyan bireylerin bir araya gelip uzun bir hayat yolculuğuna çıkmaları neticesinde, bu evliliğin her zaman mutlu bir şekilde geçeceğini beklemek elbette ki doğru olmaz. Eşlerin birbirlerinden beklentilerinin arttığı, ancak sorumluluk yüklenme ve fedakârlıkta bulunmalarının azaldığı bir devirde ailelerin yıprandığını, bunalımlı ve geçimsiz çiftlerin sayısını çoğaldığını belirtmek gerekir. Hâlbuki aile kurumu, toplumların temelidir. Bir milletin mutlu ve huzurlu olması, ileriye yönelik atılımlar yapması ailelerin sağlığına bağlıdır.⁹⁵ Bunun için uyumlu evliliklerin kurulmasında ve sürdürülmesinde, evlilikte mutluluğun yakalanmasında, kötü giden evliliklerin kurtarılabilmesinde ve evliliklerin daha da güzelleştirilmesinde alanında uzman kişilerin önerileri önem arz etmektedir. İşte *Diyanet Aile Dergisi*'nde yer alan yazılarda bu belirtilen özelliklerin amaçlandığı gözlemlenmiştir.

Dergide aile bireylerinin huzur ve mutluluğuna katkı açısından değinilen diğer konulardan biri de sağlıktır. Nitekim yapılan bir araştırmada katılımcıların %70'i mutlu olduklarını ifade ederek, bu durumun sebebini sağlıklı ve bir arada yaşama şeklinde belirtmişlerdir.⁹⁶ Yine TÜİK'in 2019 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırmasına göre de mutluluk kaynağı olan değerler arasında sağlık önemli bir yer tutmaktadır.⁹⁷ Yurtdışında yapılan bir araştırmada da yine mutluluk ve sağlık arasında yüksek düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.⁹⁸ Bu sonuçlar, aileyle birlikte sağlıklı bir yaşamın bireyin mutluluk ve umut düzeyini artırdığı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda *Diyanet Aile Dergisi*'nin hemen hemen her sayısında sağlık köşesinde sağlıkla ilgili bilgilendirici alanında uzman kişiler tarafından yazılan yazıların yer aldığı da görülmektedir.

SONUÇ

Toplumun değer ölçülerinin gelecek nesillere aktarılmasında ve geliştirilmesinde büyük bir rol üstlenen eğitim, örgün ve yaygın olarak yapılmak-

---

Family (5. Edith) (California: Wadsworth Publishing Company Belmont, 1982), 216.

⁹⁵ Sefa Saygılı, *Evlilikte Mutluluk Sanatı* (İstanbul: Elit Yayınları, 2015), 5-7. Ayrıca bk. Hatice Yalçın "Evlilik Uyumu ile Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişki", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2014), 250-261.

⁹⁶ Arife Yinanç - Nüket Kırıcı Çevik - Gökmen Kantar, "Türkiye'de Sosyal Göstergelerin Mutluluk ile İlişkisi", *Journal Of Emerging Economies And Policy* 5/2 (2020), 55.

⁹⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, *Yaşam Memnuniyeti Araştırması Mikro Veri Seti 2019* (Ankara, TÜİK, 2020), 26-31.

⁹⁸ U. G. Gerdtham - M. Johannesson, The relationship between happiness, health, and socioeconomic factors: results based on Swedish microdata, *The Journal of Socio-Economics* 30/6 (2001), 553-557.

tadır. Yaygın eğitimin bir parçası olan kitle iletişim araçları ise, toplumsal sorunların çözümünde ve toplumun gereksinimlerini karşılamada oldukça etkin bir yere sahiptir. Geniş kitlelerle iletişimi sağlayan kitle iletişim araçları gazete, dergi, radyo, televizyon, internet vb. gibi çok çeşitlidir. Bunlar arasında gazete ve dergi gibi sürekli/belirli aralıklarla yayımlananlara ise süreli yayın adı verilmektedir.

Geniş kitlelere ulaşabilmesi, aynı anda farklı kitlelere hitap edebilmesi, hitap edilen kitle üzerinde etkili ve uzun soluklu olması, düzenli olarak yayımlanması gibi özelliklerinden dolayı, yaygın eğitimde süreli yayınlar etkili bir rol taşımaktadır. Dinî süreli yayınlar ise yaygın din eğitiminde toplumu bilgilendirme/aydınlatma amacıyla dinî bilgilerin geniş kitlelere aktarılmasında ve benimsetilmesinde etkili bir yere sahiptir. Ülkemizde yaygın din eğitimi resmî olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

Bu çalışmada *Diyanet Aile Dergisi*'nin aile bireylerinin din eğitimine, huzur ve mutluluğuna yönelik katkısı ele alınmaya çalışılmıştır. Bu derginin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yaygın din eğitimi faaliyetleri arasında önemli bir yer tuttuğu belirlenmiş, dergide gerek aile bireylerinin din eğitimine gerekse aile bireylerinin huzur ve mutluluğuna yönelik çok sayıda yazının kaleme alındığı görülmüş, dergi editörünün ifadesiyle mütevazı bir aile mektebi olduğu kanaatine varılmıştır. *Diyanet Aile Dergisi*'nin ilk sayısından itibaren mümkün olduğunca aile fertlerinin tamamına hitap eden yazılara yer verildiği, yazıların konuya uygun resimlerle desteklendiği, içerik ve görsel uyumunun etkileyici olduğu, iletilmek istenen mesajın daha hızlı ve etkili biçimde hedef kitlelere ulaştırıldığı söylenebilir.

Diyanet Aile Dergisi'nde aile bireylerinin din eğitimine yönelik konular iman, ibadet ve ahlâk başlığı altında ele alınmış, ancak din eğitiminin temel taşlarını oluşturan ibadet ve ahlâka dair çok sayıda yazı bulunmasına rağmen, iman konusu üzerine daha az sayıda yazının varlığı görülmüştür. Ancak iman esaslarına yönelik müstakil konu başlığını içeren yazılar sayıca az olsa da gerek âyet ve hadislerle gerekse değişik ifadelerle farklı konu başlıkları içerisinde iman esaslarının çokça işlendiği de tespit edilmiştir. Dergide namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerin özel anlamından ziyade, ibadetin genel anlamını içeren konuların işlendiği ve bunların din bilimleri çerçevesinden yaklaşılarak okuyuculara aktarıldığı görülmüştür.

Aile bireylerinin huzur ve mutluluğuna yönelik ise, ailede eşler arası sevgi ve muhabbeti oluşturma/devam ettirme, aile içi iletişim, eşler arası problemlere sebep olabilecek konulara dikkat çekme/ortadan kaldırma gibi farklı konuların dergide sıklıkla gündeme getirilmesi bu konunun önemsendiğini göstermektedir. Ayrıca aile bireylerini huzur ve mutluluğa götüren kanaat, şükür, merhamet, sadelik, sevgi, saygı gibi konulara çokça yer

verilmesi de derginin aile bireylerinin huzur ve mutluluğuna katkı sağlamayı amaçladığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir ve bu anlamda derginin önemli bir eğitim faaliyeti içerisinde yer aldığı ve mühim bir görev ifa ettiği söylenebilir.

Aile bireylerini bilgilendirme ve huzurlu bir aile yapısı oluşturmayı amaçlayan dergi, bu bağlamda hem aile bireylerinin din eğitimine yönelik hem de aile içi iletişim, anne-baba-çocuk, evlilik, ailede temel değerler, aile içi problemler, sağlık gibi konularda aile ve sosyal araştırma uzmanı, psikolog, aile terapisti gibi uzmanlar tarafından yazılan yazılar içermektedir. Bu şekilde amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan bir dergi olarak *Diyanet Aile Dergisi*'nin okuyucularını bilgilendirmede amacına ulaştığını olduğunu ve bundan sonraki çalışmalara da kaynaklık teşkil etme özelliği taşıdığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte *Diyanet Aile Dergisi*'nin aile bireylerin din eğitimi ve huzuruna yönelik katkısı konusunda daha kesin sonuçlara ulaşabilmek için nicel çalışmalara da ihtiyaç duyulduğunu belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

Abay, Ahmet. *Kur'an'da Kişilik Eğitiminin İlkeleri*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012.

Acar, Rahim. "Ümit ve Korku Arasında: Din-Akıl ve Bilim İlişkisi". *Bütün Boyutlarıyla Din*. İstanbul: Kur'an Çalışmaları Vakfı Yayınları, 2016.

Akçay, Elif. *Çocuklara Yönelik Dini Süreli Yayınlarda Çevre Konusunun Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Akgül, Çiğdem. *Diyanet İşleri Başkanlığının 2000 Yılından İtibaren Kadın ve Aileye Yönelik Süreli ve Basılı Yayınlarının Analizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Akyol, Canan Cehri. "Gönle Ağır Gelen Yük: Haset!". *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2018), 52.

Albayrak, Ahmet. "Çocuk Ruhunun Namazla Eğitimi". *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2013), 20.

Arslan, Elif. Müttevazı Bir Aile Mektebi: *Diyanet Aile Dergisi*". *Diyanet Aile Dergisi* (Aralık 2015), 38-41.

Ay, Mehmet Emin. *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*. İstanbul: Bilge yayınları, 2001.

Ay, Mehmet Emin. *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2002.

Aydın, Ayhan. *Eğitim Sevgidir*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2013.

Aydın, Mehmet Zeki. “Ailede Ahlak Eğitimi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (2003), 125-158.

Aydın, Mehmet Zeki. *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2007.

Ayhan, Halis. *Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1997.

Aziz, Aysel. *Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim*. Ankara: AÜ Basın Yayın, 1982.

Bayar, Mustafa. “Yaygın Din Eğitimi Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Süreli Yayın Hizmetleri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (2015), 453-465.

Bayraklı, Bayraktar. *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2008.

Bayraktar, Mehmet Faruk. “Eğitimde Disiplin, Ceza ve Dayak Üzerine”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (1994), 94-107.

Bilgin, Beyza. “Çocuğun Manevi Eğitimi”. *Din Öğretimi Dergisi* 6 (1986), 29-38.

Bilgin, Beyza. “İslâm’da Sevgi”. *Din Öğretimi Dergisi* 17 (1988), 18-29.

Bilgin, Lütfiye Gülay. “Güzel Geçinme Sanatı”. *Diyanet Aile Dergisi* (Haziran 2018), 4-9.

Bulut, Mehmet. “Yaygın Din Eğitimi”. *Diyanet İlmî Dergi* 29/3 (1993), 3-9.

Büyükbaykal, Ceyda Ilgaz. “Kitle iletişim araçları ve toplumsal yaşam”. *İletişim Fakültesi Dergisi* 21 (2005), 71-75.

Cebeci, Suat. *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2015.

Certel, Hüseyin. “Din-İletişim ilişkisi ve dini iletişim engelleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2008), 127-158.

Çelik, Ayşe Betül. “Dini süreli yayınlarda kadın konusundaki tartışmalara din eğitimi perspektifinden bir bakış: Altınoluk-Şebnem Dergisi örneği”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2017), 73-110.

Çileli, Meral. *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*. Ankara: Verso Yayınları, 1986.

Demir, Zekiye. “Evlilik: Doğru İnsan Doğru Karar”. *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2018), 4-6.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

Doğan, Recai. “Yaygın Din Eğitiminin Neliği”. *Din Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2017.

Erdoğan, İrfan - Korkmaz, Alemdar. *Öteki Kuram, Kitle İletişim Yaklaşımlarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınları, 2002.

Ergül, Adem. “Aile Huzuruna İstişare Bereketi”. *Diyanet Aile Dergisi* (Haziran 2015), 17-18.

Furat, Ayşe Zişan. “Yaygın Din Eğitiminde Kitle İletişim Araçlarının Yeri: Televizyon Örneği”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2009), 38-61.

Gerdtham, U. G.-Johannesson, M. “The Relationship Between Happiness, Health, and Socioeconomic Factors: Results Based on Swedish Microdata”. *The Journal of Socio-Economics* 30/6 (2001), 553-557.

Göçen, Gülüşan. “Modern Hayatın Memnuniyetsizliğine Karşı Bir İlaç: Şükran Eğitimi”. *Diyanet Aile Dergisi* (Aralık 2015), 15-17.

Görgülü, Ülfet. “Gaye-i Hayat”. *Diyanet Aile Dergisi* (Aralık 2015), 5-7.

Görmez, Mehmet. “Niçin Aile? *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2013), 5-8.

Gözütok, Şakir. *Rasulullah (a.s.m.) Döneminde Eğitim ve Öğretim*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2014.

Gündüzalp, Selim. “Tohumdan Çınara”. *Diyanet Aile Dergisi* (Ağustos 2018), 43-44.

Kādî Abdülcebbar. *Şerhu Usûli l-hamse*. nşr. Abdulkerim Osman. Kahire: 1996.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *İnsan, Aile, Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.

Karabulut, Halime. “Kutlu Yolun Kutlu Yolcusu”. *Diyanet Aile Dergisi* (Şubat 2014), 16-17.

Karahan, Fatma Bayraktar. “Her kişi niyetine”. *Diyanet Aile Dergisi* (Şubat 2017), 5-8.

Karaman, Fikret. “Korku, Ümit ve Ye’sin Mümin Üzerindeki Etkisi”. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi)* 4/2 (2013), 9-33.

Kaya, Mevlüt. *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*. Samsun: Etüt Yayınları, 1998.

Kaya, Nihat. *Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarında Çocuklara Din Öğretimi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Kayadibi, Fahri. “Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2002), 33-50.

Kesgin, Safiye. “Cumhuriyet Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlak Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011), 209-238.

Kılıç, Recep. *Ahlakın Dini Temeli*. Ankara: TDV Yayınları, 2005.

Kırtepe, Selçuk. “Sosyo-Kültürel Değişme ve Kitle İletişim ve Kitle İletişim Araçları”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2014), 237-255.

Koca, Ferhat. “İbadet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 1999, 19/245.

Kocadaş, Bekir. “Kitle İletişim Araçları Eğitim İlişkisi”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/2 (2004), 129-135.

Kocaman, Kasım. “Yaygın Din Eğitimi İletişimi Sürecinde Hedef Kitlenin Özelliklerini Bilmenin Önemi”. *Turkish Studies* 8/12 (2013), 737-749.

Koçi, Zehra. “Bebeklik Döneminde Mahremiyet”. *Diyanet Aile Dergisi* (Haziran 2018), 20.

Koloğlu, Orhan. “Sürelî Yayınların Bilim Fikri ve Kurumların Oluşmasına Katkısı”. *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri: 1. Millî Türk Bilim Tarihi Sempozyumu*. İstanbul: 3-5. Nisan 1997.

Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2014.

Köylü, Mustafa. “Ailede Din Eğitimi”. *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.

Köylü, Mustafa. *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*. Samsun: Etüt Yayınları, 2000.

Kurt, Hafize Esra. *Diyanet Aylık Derginin Yetişkin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Mehmedoğlu, Yurdagül. “Değer Oluşturucu ve Aktarıcı Konumuyla Aile”. *Diyanet İlmî Dergi* 40/2 (Nisan - Mayıs - Haziran 2004), 29.

Orhan, İshak. “Mutlu Evliliğin Püf Noktaları”. *Diyanet Aile Dergisi* (Nisan 2017), 16-17.

Öcal, Mustafa. “Çocuklara İslâm’ı Bir Bütün Olarak Nasıl Anlatabiliriz? (İslâm Bahçesi Benzetmesi)”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 12/2 (2003), 103-114.

Önder, Mustafa. “Sevgi, Din Dili ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/3 (2013), 1285-1298.

Özbek, Abdullah. “Ailede Dinî Sorumluluk Eğitimi”. *Aile ve Eğitim*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

Peker, Hüseyin. “Ailede Din Eğitiminin Psikolojik Esasları”. *Diyanet*

İlmi Dergi 21/1 (Ocak-Şubat-Mart 1985).

Polat, Hasan. *Diyanet Aylık ve Avrupa Dergilerinde Değişen Din Algısının Sosyolojik Analizi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Salman, Yüksel. “Başlarken”. *Diyanet Aile Dergisi* (Ocak 2013), 2.

Saxton, Lloyd. *Marriage, the Nature of Marriage, the Individual, Marriage and the Family* (5. Edith) California: Wadsworth Publishing Company Belmont, 1982.

Saygılı, Sefa. *Evlilikte Mutluluk Sanatı*. İstanbul: Elit Yayınları, 2015.

Selçuk, Mualla. “Camilerde Yetişkinlere Yönelik Din Eğitimi Çalışmaları”. *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*. ed. C. Tosun. Eskişehir: AÜ. AÖF Yayınları.

Subaşı, Necdet. “Toplumsal Değişme, Aile ve Yeni Risk Alanları”. *Çağımızda Sosyal Değişme ve İslam Sempozyumu* (26 Mayıs 2002). Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Swartz, Robert J. - Perkins, David N. *Teaching Thinking: Issues and Approaches*. Midwest Publications, 1990.

Şahin, Güliz. “Okulöncesi Dönem Çocuk Kitaplarında Görsel Bir Uyarı Olarak Resim”. *Turkish Studies* 9/3 (2014), 1309-1324.

Tosun, Cemal - Doğan, Recai. *4. ve 5. Sınıflarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları, 2003.

Tutucu, Perihan İlbaşı. “Varlığın Huzurumdur Ey Namaz”. *Diyanet Aile Dergisi* (Eylül 2014), 16-17.

TÜİK, *Yaşam Memnuniyeti Araştırması Mikro Veri Seti 2019*. Ankara: TÜİK, 2020, 26-31.

Türkdoğan, Orhan. “Aile Sosyolojisi Modeli”. *Türk Aile Ansiklopedisi I*. Ankara: BAAK Yayınları, 1991.

Ustabaşı, Nimet Keseli. “Ailede Sorumluluk Paylaşımı”. *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2020), 20.

Uzunkaya, Hilal Kübra. “Çocuklarda ve Ergenlerde Özgüven Gelişimi”. *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2014), 20.

Ürkmez, Ahmed. “Nimetin Tadı İmtihanın Adı”. *Diyanet Aile Dergisi* (Mart 2016), 16-17.

Williams, Raymond - Williams, Nicola. *TV, Teknoloji ve Kültürel Biçim*. çev: Ahmed Ulvi Türkbağ. Ankara: Dost Kitabevi, 2003.

Yalçın, Hatice. “Evlilik Uyumu ile Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişki”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2014), 250-261.

Yaman, Ertuğrul. “Evlilik Yolunda...”. *Diyanet Aile Dergisi* (Ekim 2015), 12-14.

Yeşilyurt, Temel. *Çağdaş İnanç Problemleri*. Ankara: DİB Yayınları,

2009.

Yılmaz, Hüseyin. *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*. İstanbul: Dem Yayınları, 2019.

Yinanç, Arife - Çevik, Nüket Kırıcı - Kantar, Gökmen. “Türkiye’de Sosyal Göstergelerin Mutluluk ile İlişkisi”. *Journal Of Emerging Economies And Policy* 5/2 (2020), 50-60.

Yörükoğlu, Atalay. “Ruh Sağlığı, Ahlak Değerleri ve Din Eğitimi”. *Türkiye I. Din Eğitimi Semineri* (23-25. Nisan 1981). Ankara: Gelişim Matbaası, 1981.

Zeybek, Şerife Nihal. “Yalan Felaket Getirir”. *Diyanet Aile Dergisi* (Nisan 2015), 44-45.